

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Výchovné styly v současných typech rodin

Vypracovala: Eliška Bastlová
Vedoucí práce: PhDr. Miluše Vítečková, Ph.D.

České Budějovice 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 20. března 2019

Eliška Bastlová

.....

Poděkování

Ráda bych touto stručnou formou poděkovala své vedoucí práce PhDr. Miluši Vítečkové, Ph.D. za její věcné rady, konzultace a odborné vedení práce. Dále pak všem rodičům i dětem, kteří mi poskytli při rozhovorech své odpovědi, které jsem následně mohla použít v praktické části mé práce.

Abstrakt

Tato závěrečná bakalářská práce se zabývá tématem výchovných stylů, jejich druhy a využitím při výchově. V souvislosti s nimi je zmíněno i téma rodina, ve které jsou jednotlivé styly užívány pro výchovu potomků. Práce je tvořena dvěma hlavními částmi – teoretickou a praktickou. V teoretické části je výchova definována z pohledu minulosti i současnosti. Dále je zde uveden i její postupný vývoj a různé pohledy na tuto problematiku. V této polovině práce je věnována další větší kapitola i již zmiňované rodině. Její podstatě, typům, funkcím i členům. Praktickou část představuje popis výsledků výzkumného šetření, které bylo zrealizováno metodou rozhovorů s dětmi z různých typů rodin. Jsou zde rozebrány konkrétní odpovědi a situace. Popsáno je i srovnání a náhled do života vybraných rodin. Závěr praktické části tvoří shrnutí poznatků z výzkumného šetření.

Klíčová slova:

Rodina, výchova, výchovné styly, přístup rodičů, působení na dítě

Abstract

This final bachelor thesis deals with the topic of educational styles, their types and use in upbringing. In connection with them, the topic of family is mentioned, in which individual styles are used to educate offspring. The thesis consists of two main parts - theoretical and practical. In the theoretical part, education is defined from the perspective of past the present. Its gradual development and various views on this issue is also mentioned. In this half of this work, the other larger chapter is devoted to the already mentioned family. Its nature, types, functions and members. The practical part describes the research survey results, which was carried out by the method of interviews with children from different types of families. There are particular answers and situations. It also describes the comparison and insight into the life of selected families. The practical part's conclusion is a summary of the research findings.

Keywords:

Family, upbringing, educational styles, parents' attitude, influence on the child

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 VÝCHOVA A VÝCHOVNÉ STYLY	10
1.1 Vymezení pojmu výchova.....	10
1.2 Historie výchovných přístupů a názorů	12
1.2.1 Pravěk – Středověk	12
1.2.2 Myšlenky Jana Amose Komenského a dalších pedagogů	13
1.2.3 20. století ve výchově - současnost	14
1.3 Cíle a principy výchovy	15
1.4 Druhy výchovných stylů a jejich charakteristika	16
2 VÝCHOVA V RODINĚ.....	19
2.2 Rodina	19
2.2.1 Vymezení pojmu	19
2.2.2 Typy rodin	20
2.2.3 Funkce a význam rodiny.....	22
2.3 Pravidla, řád a rituály v rodině	23
2.3.1 Pravidla a řád	23
2.3.2 Rituály	23
2.4 Odměny a tresty.....	25
2.5 Rodičovský vzor	26
2.6 Vztahy v rodině.....	28
2.7 Prostředí a vlivy podněcující výchovu	29
PRAKTICKÁ ČÁST.....	31
3 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	32
3.1 Cíl a popis výzkumného šetření.....	32
3.2 Realizace výzkumného šetření	33

3.3	Výsledky výzkumného šetření	35
4	DISKUZE	47
	ZÁVĚR	50
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ.....	51
	PŘÍLOHY	54

Úvod

Výběr tématu pro tuto práci byl pro mne vcelku snadný. Rozhodla jsem se psát o tom, co mě zajímá, s čím se denně setkávám a co je v současné době i velmi aktuální. Motivací pro výběr tohoto tématu je pro mne zájem o poznání rodin, které mě obklopují nejen při výkonu povolání učitelky mateřské školy, ale i v prostředí, kde žiji. Zároveň mě zajímá, zda výchovné metody a praktiky zůstávají stejné nebo mění v důsledku dobového pokroku.

Hlavním záměrem této práce je zmapování a shrnutí jednotlivých výchovných stylů a porovnání výchovy minulé a dnešní generace. V jednotlivých kapitolách první části práce se věnuji obecné charakteristice výchovy, její historii, hlavním cílům a principům této problematiky a hlavně teorii výchovných stylů.

Od problematiky výchovy se následně teorie přesunuje k tématu o rodině. Zaměřuji se především na typy rodin, jejich funkci, pravidla a řád, který v nich je nebo není nastolen. Dále se zmiňuji o odměnách a trestech, vztazích v rodině a rodinném prostředí.

Druhá část práce se od teorie přesune k praktickému náhledu na zvolené téma. Na základě získaných dat z výzkumného šetření, které bylo realizováno metodou polostrukturovaných rozhovorů, jsou zpracovány a prezentovány výsledky a závěr celého zjištění.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝCHOVA A VÝCHOVNÉ STYLY

1.1 Vymezení pojmu výchova

Pro vysvětlení termínu „výchova“ existuje řada teorií, definic a názorů. Jako první z široké škály myšlenek o výchově si můžeme uvést jednu opírající se o sociální oblast člověka a pohlížet na ni jako na „zvláštní druh vztahu“ mezi vychovatelem a dítětem, stejně jako to udělal autor Raser (2000). Nejedná se pouze o manipulaci a ovládání jiné lidské bytosti. Vztah s potomkem je prostředkem veškerého předávání, ale i zpětného čerpání od dítěte. Úspěšná výchova je tedy navázání a udržení určitého vztahu a interakcí mezi účastníky výchovného procesu.

Strouhal (2013) ve své teorii nahlíží na výchovu jako na prostředek, jež vede společnost v určitém duchu, který pak směřuje k mravnosti a pokroku v oblasti rozumového smýšlení lidstva. Dále autor zastává názor, že výchovou člověka se rozumí rozvíjení přirozeného nadání a dvou schopností - schopnosti myšlení a užívání řeči. Výchovný proces je tedy pro člověka nezbytný už od samého počátku, kdy autor hovoří o „lidské počáteční nehotovosti“. Ta je pak samotným procesem výchovy rozvíjena a z člověka se spolu s fyziologickým vývojem stává člověk zralý, schopný a samostatný.

Horká (1998) naopak vnímá výchovu člověka jako pomoc při „stávání se člověkem“. Důležité faktory, které v tomto procesu hrají významnou roli, jsou apelativnost místo manipulativnosti, dialog místo dirigismu, společné hledání, vstřícnost, porozumění, prožitek. Podobně si ve svých názorech stojí i Stodůlková a Zapletalová (2011), které zdůrazňují význam zodpovědné výchovy na utváření klidné a rozvíjející se společnosti. A platí to i naopak. Rozvinutá společnost přináší vhodné podmínky pro kvalitní výchovu.

Výchova není matematický vzorec, proto ji nelze uplatnit ve stejné formě na všechny, říká Mertin (2011). Záleží na každém rodiči, kterou cestou výchovy se vydá a která také bude pro jeho dítě ta nejlepší. Přesto je nutné vychovávat a působit na lidskou bytost už od samého narození. Je jasné, že musíme brát v potaz různé faktory, jež způsob výchovy mohou ovlivňovat. Jsou jimi například pohlaví dítěte, druh temperamentu, charakter, rozumové dispozice a další.

Bruceová (1996) vyzdvihuje výchovu v dětském věku jako plnohodnotné a plnovýznamové období, které není jen pouhou přípravou na dospělost. Výchova by

se tak měla zaměřovat na všechny oblasti rozvoje, protože dítě je považováno za celek schopností, dovedností a možností a nelze podporovat jen některé oblasti. Dle tohoto názoru je pak výchova rozdělena do postupných kroků, které se vzájemně ovlivňují, proto nelze některý z nich opomenout. Patří mezi ně naplnění potřeb dítěte, úroveň životních podmínek a vztahy s blízkými osobami.

Výchova, stejně jako i jiné procesy, má i svá úskalí, které Mertin (2011) označuje za chvíle, kdy je lepší se povznést nad situaci a raději nic nedělat. Například je-li dítě nemocné či projevuje známky nastupující nemoci. Za výchovu lze považovat i pouhou přítomnost dospělého člověka. Děti si samy raději nosí hračky do obývacího pokoje a hrají si na místě, kde se rodiče nejčastěji zdržují, jsou nerady zavřené v dětském pokoji jen s hračkami. Fyzická přítomnost dospělé osoby dětí vzbuzuje zklidnění, jistotu a větší pozornost dítěte k činnosti.

Asi nejznámějším pojetím výchovy jsou teorie Jana Amose Komenského. Čapek (1957) vydal knihu s výchovným odkazem Komenského, kde tlumočil a seskupil nejdůležitější principy a myšlenky výchovy od Komenského. Jedním z příkladů je odmítání jakéhokoliv nepřirozeného násilí vůči dítěti. Snažil se také nesrovnávat děti a dbát na jejich rozdíly a schopnosti. Dále kladl důraz na mravní učení a chování se ke světu.

Na Komenského výchovu hrou navázal Mertin (2011), který prosazoval také tuto formu výchovy. Popisuje snížení se na úroveň dítěte a zapojení se do aktivity jako rovnocenný partner. Při takových činnostech lze také vyjadřovat důvěru fyzickým kontaktem – pohlazením, uchopením za ruku či obětím. Všechny tyto drobnosti a spousta dalších pak dávají dohromady jeden výchovný celek. Důležitost těchto malých kroků popisuje současný autor ve své knize „*Výchovné maličkosti*“.

1.2 Historie výchovných přístupů a názorů

1.2.1 Pravěk – Středověk

Náhled do historie výchovy, počátků samotné pedagogiky a uvědomění si výchovného působení v jednotlivých dekádách lidstva nám slouží, jak uvádí Stodůlková a Zapletalová (2011), jako inspirace a zdroj pro čerpání poznatků a myšlenek. Historické prameny a literatura, jimiž jsou zákony, vyhlášky, hračky, učební pomůcky a samotné vzpomínky zaznamenané např. v kronikách, v současné době fungují hlavně jako poučení pro současnost i budoucí generace.

Z prvotních stupňů vývoje lidstva neexistují žádné písemné doklady. Úroveň způsobu života a výchovy v rodině nám prozrazují vykopávky. Podle Váni a kol. (1963) hrálo důležitou roli náboženství, ve kterém naši pravěcí předci hledali smysl života. V rituálech doprovázejících tamější náboženství vychovávali i své děti. Výchova se tak stávala společným úkolem všech dospělých a probíhala v kmenech a tlupách. Veškeré osvojování nových a hlavně praktických činností probíhalo metodou nápodoby. Jediným rozdílem byla velikost nástrojů odpovídající fyziologii dítěte. Už tehdy byl výrazný rozdíl mezi posláním a rozdělením práce obou pohlaví. Ženy obstarávaly udržování ohně, přípravu jídla, výrobu oděvů, apod. Muži měli na starost obranu, lov, stavební práce, výrobu nástrojů.

Starověkou filosofii výchovy stručně a přehledně popisují Stodůlková a Zapletalová (2011). V dobách starověku již existovaly významné státní útvary, které se zabývaly výchovou a vzděláváním příslušníků vládnoucích vrstev. Důraz na rozvoj dětí byl kladen už v rodině a dále pak vznikaly školy při chrámech a panovnických dvorech. Nejdůležitějšími oblastmi byla rozumová výchova a přísná kázeň.

Fyzické zdatnosti se věnovali hlavně ve starověkém Řecku, kde vznikly dva rozdílné výchovné systémy. Ty jsou popsány Váňou a kol. (1963) opravdu velmi pečlivě s mnoha podrobnostmi. Zde je uveden pouze jejich stručný princip.

Spartská výchova, která měla za úkol připravit zdatné, poslušné a oddané vojáky. Právo na život tak měli jen silní jedinci a státu prospěšné bylo rození potomků spíše mužského pohlaví. Naopak v Athénách při výchově usilovali

o harmonický rozvoj osobnosti nazývané „*kalokagathia*“, tedy harmonii člověka po stránce tělesné i duševní.

Další světová dekáda nazývaná středověk s sebou přinesla velký vliv církve na tehdejší výchovu a vzdělávání. Lidé se tehdy rozdělovali podle stavů na šlechtice a venkovany. Dle Stodůlkové a Zapletalové (2011) mladí šlechtici v sedmi letech nastoupili do rytířské výchovy, která trvala až do jednadvaceti let. Šlechtičny byly vychovávány v kláštorech ke zbožnosti a oddanosti víře. Pro venkovský lid existovaly farní školy, které doplňovaly běžné zemědělské a pracovní dovednosti.

1.2.2 Myšlenky Jana Amose Komenského a dalších pedagogů

Jihomoravský rodák, světoznámý pedagog Jan Amos Komenský, filosof a spisovatel, o kterém píše Stodůlková a Zapletalová (2011), velmi významně obohatil svět o mnoho názorů, myšlenek, metod a děl z oblasti výchovy. Své myšlení silně opíral o víru. Vyzdvihoval důležitou roli matky na výchovu v prvních letech života dítěte. Podporoval kojení a domácí mateřskou výchovu do šesti let, než dítě nastoupilo do první školy, kde se naučilo základnímu triviu (čtení, psaní, počítání).

Na srdce rodičům kladl známé „*trivium*“, což znamenalo – všichni, ve všem a všestranně a myšlenku, aby si svého dítěte vážili jako klenotu či daru, který jim byl seslán.

V časovém rozmezí 17. – 19. století nám výchovnou teorii i praxi obohatilo hned několik významných osob. Angličan John Locke, známý svým termínem „*tabula rasa*“, v překladu čistá, neposkrvněná a nepopsaná deska, kterou si s sebou na svět přináší každý z nás. Teprve pak, jak si můžeme přečíst u Stodůlkové a Zapletalové (2011), výchovou a působením našeho okolí je na desku vepsán vzorec chování a jednání daného jedince. Jak zmiňuje Jůva (2003), Locke vyzdvihoval i schopnosti sebeovládání, čestnost, zdvořilost a naopak odsuzoval lež, násilí a lenost.

Jean Jacques Rousseau, francouzský představitel pedagogiky, přispěl svým pěti dílným románem „*Emil čili o výchově*“, ve kterém hlásal přirozenou a svobodnou výchovu. Švýcarský pedagog Johann Heinrich Pestalozzi uváděl podstatu vychovaného člověka ve schopnostech lásky, lidskosti a důstojnosti. Jůva

(2003) v jeho přístupu a metodách podtrhuje důležitost prostředí a rodinného zázemí, o které se Pestalozzi snažil v jeho sirotčinci.

Jeho názory, jak píše Stodůlková a Zapletalová (2011), byl ovlivněn i Friedrich Fröbel známý jako zakladatel prvních „*dětských zahrádek*“ v dnešní době nazývaných „*mateřské školy*“ (německy: „*Kindergarten*“). Tím se výrazně rozšířil zájem o doplnění rodinné výchovy i výchovou institucionální už v předškolním věku dětí.

1.2.3 20. století ve výchově - současnost

Výchovné trendy 20. století přinášejí změnu v pohledu na kázeň. Nejde už pouze o snahu dosáhnout tzv. „*slepé*“ poslušnosti, jak píše Novák (2014), ale o docílení „*vědomé kázně*“ dítěte. Tělesný trest známý jako dřívější běžná výchovná metoda, není v tomto období užíván tak často, ale vyloučen také úplně není.

Dále píše o názoru mnohých odborníků, kteří si obhajovali chladnou výchovu jako velmi efektivní. Argumentovali tím, že děti si už od malička budou zvykat na necitnost a nepřívětivost toho, co jim život bude přinášet. Nikdo jiný kromě rodičů se s nimi dál mazlit nebude, tak proč je na to nechat zvykat v rodině.

Váňa (1963) v této době vyzdvihuje rok 1914, kdy byly poprvé zavedeny české osnovy pro výuku v českých školách. Děti tak konečně začaly být vzdělávány a vychovávány v českém jazyce. Často však dělníci z pohraničí byli nuceni posílat děti do škol německých pod podmínkou ztráty práce.

Druhá polovina 20. století již odmítá tělesný trest a odvrací se od chladnosti ve výchově. Naopak je obhajován fyzický kontakt, vřelost a lásku ve výchovném procesu. Průkopníky těchto myšlenek byli na našem území hlavně psychologové Zdeněk Matějček a Josef Langmeier. Ti se zabývali hlavně citovou deprivací u dětí. Popis jejich záměrů stručně zmapoval Novák (2014).

Důležité je i zmínit několik významných osobností, které se o mnohé změny a reformy ve školství a přístupu k výchově v této době zasloužily. Váňa (1963) uvádí tyto osobnosti: Josef Úhela (svobodná výchova, prosazoval samoučení), Ladislav Zápotocký (škola – dílna lidskosti, vlastenectví, rodinná výchova)

Dle Nováka (2014) je aktuálním tématem k zamýšlení i fakt, že některým rodičům chybí jasná výchovná strategie. Chtějí se dětem prodat a dát jim vše, ale neuvědomují si, co tímto chováním svým dětem předávají. Ač si to rodiny s extrémními případy nevychovaných dětí nechtějí připustit, lze jasně vidět, že právě děti se stávají diktátory a tyrany svých rodičů. Velkým problémem je tzv. „rozmazlující výchova“, přehlcování dětí hmotnými dárky, které vede k nevděčnosti a ztrátě schopnosti vnímat hodnotu věcí.

1.3 Cíle a principy výchovy

Cílem výchovy bychom mohli rozumět přípravu dítěte na dospělost. Bruceová (1996) však cílem výchovy považuje nejen onu přípravu na budoucí samostatný život. Cílem a principem výchovy pak uvádí rozvoj osobnosti ve všech možných oblastech, které se vzájemně propojují, jelikož i na dítě je nutno nahlížet jako na jednu spleť a celek. Výchova je samozřejmě také ovlivněna věkem a schopnostmi každého dítěte. Jiný cíl si budou rodiče klást s jednoročním dítětem a jiný zase s dvanáctiletým, pubertálním dorostencem. Vždy je však důležité usilovat o to, co dítě zvládne dle jeho individuálních schopností a nebude ho to nijak přivádět do stresových situací. Začínáme od toho, co už dítě umí a na to postupně navazujeme další pokroky.

Matějček (1996) popisuje i určitou míru odpovědnosti, kterou dítě výchovou získává. Tato odpovědnost se pak prolíná celkovým chováním dítěte, nejen jedním závazkem, které dítě splní či se na něj zaměří.

Velký význam má dle autora výchova v předškolním věku, kdy je dítě nejvíce otevřené a schopné přijímat ve velkém rozsahu. Nedílnou součástí je mateřská dovolená matky, kdy by se měla plně dítěti věnovat. Na ni navazuje mateřská škola. Opět důležitá část života dítěte pro jeho rozvoj a socializaci. Samozřejmě, že nástupem dítěte do mateřské školy nekončí výchova rodičů, i když si to oni často myslí. Učitelka ovšem nepřebírá jejich výchovnou úlohu, pouze jim napomáhá a doplňuje rodinnou výchovu. Hlavním principem výchovy je učit dítě ctí, zájmu o poznání společnosti a k praktickému životu. Čím více zkušeností dítě získá v dětství, tím jednodušší pro něho bude osamostatnění a samostatný život v dospělosti.

1.4 Druhy výchovných stylů a jejich charakteristika

Povědomí o výchovných stylech čím dál více ovlivňuje způsob výchovy spousty rodičů. V dřívějších dobách lidé nic takového neznali a vychovávali čistě dle svého citu a zdravého rozumu. Je jasné, že se děti učily více právě od rodičů, protože neměly možnost čerpat z médií, tabletů, mobilu, televize, jak je tomu dnes. Velký psychologický slovník Hartla a Hartlové (2010) popisuje definice některých stylů výchovy takto:

- **Výchova afirmativní** – Klade důraz na přejímání základů znalostí, znalosti a teoretický základ jsou prioritou pro tuto výchovu.
- **Výchova autoritářská** – Vyznačuje se přísnými až pedantními rodiči, náročností a množstvím požadavků na dítě, chybí zde přirozená míra citlivosti a laskavého přístupu.
- **Výchova autoritou** – Rodiče využívají svoji autoritu k plnění jejich úkolů a požadavků, často kontrolují, ale vše je doprovázeno vřelostí, komunikací obou stran a vše odpovídá schopnostem dítěte.
- **Výchova neafirmativní** – Dítěti se nedostává žádných informací či instrukcí, je nuceno konat samo, dle svých vlastních úvah a rozhodnutí, samo se musí pouštět do výkonu a uskutečňování.
- **Výchova prožitkem** – Vyznačuje se fyzickými aktivitami spojenými s dobýváním, hledáním a zažíváním různých dobrodružství. Cílem této výchovy je naučit dítě přijímat rizika a odolávat každodenním stresům. Učí dítě spolupracovat, jednat s lidmi a získávat si vztah k životnímu prostředí.
- **Výchova senzorická** – Často rodiči uplatňována na základě poznatků z alternativních škol, postavení jádra výchovy je na rozvoji smyslového vnímání.
- **Výchova shovívavá** – Nevyžaduje takové množství požadavků, vše je zaměřeno na dítě a jeho potřeby s velkou citlivostí, dospělí jedinci se vyznačují menší zodpovědností, nezralostí, živostí a impulsivností.
- **Výchova zanedbávající** – Vychovávající staví dítě až na další příčky v jejich zájmu oproti práci, koníčkům a přátelům, často nemají přehled o režimu dne.

Čapek a Čapková (2010) ve své publikaci zmiňují teorii, kterou vytvořil psycholog Alfred Adler. Z ní se dozvídáme o utváření životního stylu probíhající v prvních šesti letech života. Proto je nesmírně důležité, jaký výchovný styl rodiče zvolí a na co si dítě zvykne. Těžko se pak něco mění a přeučuje.

V knize jsou uvedeny tyto tři základní typy:

- **Autoritativní**

Styl se vyznačuje dominancí rodičů a jejich striktními pravidly, jejichž porušení se shledává s tresty, někdy i v podobě tělesných či psychických trestů. Požadavků děti často dosahují pod příslibem odměny či nějakého zákazu (Pokud, tak...). Vše je předem naplánováno rodiči, chybí prostor pro vlastní iniciativu dětí.

Z různých výzkumů a zdrojů je však zřejmé, že tato výchova se v současnosti objevuje méně oproti předešlým letům. Do 60. let ale byla prioritní a spousta dnešních rodičů v ní vyrůstalo.

- **Liberální**

Výchova bez řádu a pravidel, dítě může vše, nic mu není zakázáno. V mnoha případech dělají spousta povinností rodiče za děti. Někdy to vyústí až v posluhování a tzv. „otročení“.

- **Demokratický**

Ideální případ, jak vychovávat. Založen na motivování a povzbuzování. Respekt individuálních zvláštností, uzpůsobení se jim a na jejich základě stanovení pravidel a řádu. Vše je ovšem doprovázeno respektující komunikací a rovnocenností mezi všemi členy rodiny. Všichni se umějí poučit z chyb, mluví o nich, vysvětlují si, hledají řešení. Rodiče jsou vzorem a také dodržují stanovená pravidla, stávají se vzorem pro své potomky.

Matějček (1986) klade důraz i na styly výchovy odlišující se v úplných a neúplných rodinách. Typy rodin jsou podrobněji rozepsány v následujících kapitolách. Zde ale budou dva z nich vysvětleny z pohledu výchovného stylu a jeho dopadu na dítě.

V neúplných rodinách náleží výchova dětí, ve většině případů, na matce. Dle autora je tím ohrožena výchova dítěte z hlediska výchovných činitelů, kdy jeden z nich (otcovský) chybí. Ohroženy jsou i děti vychovávané ve formálně udržovaných rodinách. Navenek působících jako šťastná a spořádaná rodina, avšak vnitřně nefunkční a rozpadlá.

2 VÝCHOVA V RODINĚ

2.2 Rodina

2.2.1 Vymezení pojmu

Rodina od rodiny, rovná se úplně odlišné zázemí, styl života, složení členů, prostředí, apod. Pod tímto pojmem si lze představit její různé podoby. Jak píše Mertin (2011), jiné byly rodiny dříve a jiné jsou dnes. Každá z nich ale vychází ze stejného základu a podstaty.

Zahraniční internetový zdroj „EuroMed Info“ tvrdí na základě výzkumu zdravotnické organizace „JCAHO“, že rodina skládající se z jednotlivých příslušníků funguje jako propojený řetězec. Pokud je jeden z článků řetězu oslaben, ať už se jedná o nemoc či těžkou životní situaci, dotýká se to a ovlivňuje to všechny členy. Na tom se pak odráží i zdraví a psychická pohoda jedince.

Rodina vzniká nejčastěji manželstvím partnerů a rozhodnutím pořídit si děti. Samozřejmě, že v současnosti není kladen na manželský svazek takový důraz, jako dříve, kdy to bylo něco jako povinnost.

Mertin (2011) se zabývá několika důležitými fakty rodiny. Postoje, které rodiče i děti zaujímají k těmto faktům, ovlivňuje i následný styl výchovy.

Přínos dětí rodině – přínos rodiny dětem: V dřívějších dobách si lidé nedovedli rodinu bez dětí ani představit. Mnoho partnerů si pořizuje děti z důvodu, aby po nich něco zůstalo a někdo další pokračoval v jejich stopách. V současnosti dává mnoho rodičů přednost kariéře a děti si pořizují jen z povinnosti, protože je mají i ostatní a společnost to od nich očekává.

Vychovávající svým působením na dítě zanechává stopy, jež se projevují v jeho následném chování, postojích a všem, co v budoucnu udělá a bude chtít dělat. Každý, kdo se rozhodne vychovávat dítě, musí si ujasnit, proč ho vlastně chce mít, co mu chce přinést a zanechat.

Jak bude rodina vypadat a jakou bude mít povahu, závisí dle Čapka a Čapkové (2010) i na počtu potomků a jejich skladbě, tedy na jejich pohlaví.

Odborně lze tuto problematiku nazvat termínem „sourozenecké konstelace“. Záleží nejen na pořadí, pohlaví, ale i na věkovém rozestupu mezi dětmi.

Pojďme si teď s pomocí knihy od již zmíněných autorů rozebrat jednotlivé možnosti.

- **Prvorození** – Je jim dopřáno velké pozornosti jak od rodičů, tak i od prarodičů. Bývají snaživí a snaží se co nejvíce vyhovět rodičům, aby byli v jejich očích dokonalí.
- **Prostřední (ze tří dětí)** – Má náročnou pozici. Nedosahuje takových privilegií jako nejstarší, ale zároveň nemá takových výhod, jako má to nejmladší. Často si hledá útočiště u svých kamarádů a stává se mezi nimi i doma dobrým vyjednávačem.
- **Nejmladší** – Mnohdy nazýván „mazlíčkem“ rodiny. Číší svojí roztomilostí, hravostí a předváděním všeho, co umí. Je mu dovolováno více, než bylo dříve jeho starším sourozencům a dopřáváno více materiálně.
- **Jedináček** – Vyžaduje bezprostřední pozornost a péči. Nerad se dělí o věci. Mezi jedináčky jsou děti rodičů, kteří si na miminko museli dlouho počkat, často zažili i několik potratů nebo museli podstoupit umělé oplodnění. Narození potomka se pak pro ně stává vším a výchova směřuje k rozmazlování. Druhým typem jsou děti, ve kterých si rodiče plní svá přání a sny. Kladou tak na děti až příliš vysoké nároky, zahlcují je povinnostmi, kroužky a koníčky.

2.2.2 Typy rodin

Mnoho literatury uvádí různé kategorie rodin i kritéria jejich dělení. Jedním z nich je i typologie Cajthamlové (2017).

Typy rodin dle velikosti

- **Rodina nukleární** – zahrnuje rodiče, tedy muže a ženu, jejich děti
- **Rodina širší** – další členové rodiny ze strany každého rodiče

Typy rodin dle charakteru

- **Úplná stabilní** – Rodiče a děti žijí spolu v jedné domácnosti, vztahy mezi členy jsou láskyplné, nekonfliktní, pravidelné, všichni se podílejí na chodu a klimatu rodiny, prostředí je stálé, rodina plánuje společnou budoucnost.
- **Úplná nestabilní** – Vztahy v rodině nefungují, domácnost se rozpadá, rodiče jsou často v rozvodové situaci, děti nemají dostatečně stálé a vyrovnané prostředí, doma panuje napjatá situace.
- **Střídavá péče** – Výchova dětí probíhá střídavě vždy dané období u jednoho z rodičů na základě soudního rozhodnutí v případě, že se předchozí slovní dohody rodičů neobejdou bez konfliktů.
- **Výlučná péče jednoho z rodičů** – Stanovená soudem, druhý rodič plní pouze vyživovací povinnost ve formě alimentů.
- **Rodina neúplná** – Týká se matek samoživitelek či v méně obvyklých případech otců samoživitelů, tato situace nejčastěji nastává ovdověním či odchodem partnera ještě před narozením dítěte, nemusí pro dítě znamenat nevýhodu oproti rodině úplné, pokud se rodič chopí své výchovné funkce naplno.

Další dělení rodin

- **Dvoukariérová/otevřená rodina** - Tvořena partnery, kteří mohou i nemusí být manželi, a jejich vlastními dětmi.
- **Klanová – pokrevní rodina** – Jeden ze starších tradičních typů rodin, všichni pokrevní příbuzní jsou bráni do rodinného kruhu, přivdaní pak podléhají tradiční hierarchii. Tento typ je typický pro romské rodiny, kde má patriarchální postavení většinou nejstarší muž.
- **Klasická jednokariérová rodina** – Nejběžnější složení je pracující otec a matka v domácnosti, většinou se jedná o rodiny s více dětmi či s dětmi z předchozích manželství, materiální podmínky rodiny zajišťuje tedy pouze jeden pracující.

Bertini (2013) zdůrazňuje zaměření se na čím dál více se vyskytující rodinný typ. Nejčastější označení pro tento druh rodin je „*sendvičová rodina*“.

Jedná se o náročnou situaci z hlediska povinností a péče pečovatelů, kteří se starají o své děti, ale zároveň i o své stárnoucí rodiče.

2.2.3 Funkce a význam rodiny

Nejdůležitější funkcí, jež rodina vykonává a kterou považuje za klíčovou i Říčan (2013), je poskytování bezpečí, životního prostoru a jistoty, kterou člověk pro vnitřní pohodu potřebuje. Již od narození si člověk utváří soubor poznatků, názorů a postojů k životu. Z toho je převážná část osvojená právě z domova a z toho, v čem byl vychován. Rodina ovlivňuje charakter vztahů, které si v budoucnu potomci vyhledávají a udržují. Z rodiny přejímáme i různé rituály, způsoby slavení tradic a svátků, ustálený režim dne popř. týdne, přístup k práci a povinnostem, manuální dovednosti a spoustu dalšího. Vliv na fungování rodiny mají i psychosociální podmínky, jež v domácnosti panují. Ty v sobě zahrnují dobrý partnerský vzor, spravedlivost, rovnocennost, způsob komunikace, dodržování povinností, rituály, pravidla a emoční jistoty.

Autor Říčan (2013) v kapitole „*Jak to chodí v rodině*“ prosazuje jako minimální počet sourozenců tři děti. Jedináček je ochuzen o možnost dostávat se doma do sociálních interakcí a běžných životních konfliktů mezi lidmi. Rodiče mají nad dítětem nadvládu, které se dítě jen těžko ubrání. Cajthamlová (2017) uvádí oproti Říčanovi (2013), jehož funkce rodiny jsou hlubšího rázu, spíše funkce obecně se vztahující ke všem rodinám. Obecně platné funkce rodin tedy jsou:

1. **Reprodukční funkce** – udržování lidské populace, zplození nové generace
2. **Sociálně ekonomická funkce** – udržování hmotného majetku, finance
3. **Kulturně výchovná funkce** – přejímání určitých kulturních vzorů, dodržování tradic dané společnosti, styl výchovného prostředí
4. **Emocionální funkce** – uzavřený okruh citů daných osob, opora, úkryt před okolním světem

2.3 Pravidla, řád a rituály v rodině

2.3.1 Pravidla a řád

Pravidla a řád, lze také nazývat jako hranice, které dávají dítěti jasné možnosti a rozsah, kam až lze zajít v daných situacích. Tímto tématem se ve své knize zabývá i Hauser (2012). Porovnává různé výzkumy, jež dospěly téměř všechny ke stejnému závěru. Výchova potřebuje pořádek a mantinely, o které se dá opřít a na nich i budovat.

Do pravidel vztahujících se k rodině však lze zařadit i morálku, tedy společensky uznávaná pravidla chování a hodnotový systém, uvádějí Kolláriková a Pupala (2001). Znalost těchto společenských norem usnadní dětem i rodičům adaptaci ve vzdělávacích zařízeních, volbě zájmů a v budoucnu i povolání a samozřejmě i sociálních vztazích. Dále autoři zmiňují častou chybu v pochopení pravého smyslu pravidel, která se pak stávají manipulací nebo vyděračstvím.

Pravidla úzce souvisí se vztahy a rituály, jejichž smysl je popsán v následující kapitole.

2.3.2 Rituály

Rituály nás provází celým životem. Jak říká Pekařová (2006), spoustu z nich přejímáme od svých blízkých z rodiny, některé se učíme během svého vzdělávání, jiné si tvoříme sami. Rituál je něco, co nám napomáhá a ujišťuje nás v daném čase, činnosti i určitém cyklu, na který jsme zvyklí.

Při výchově jsou rituály nepostradatelné. Díky nim zavádíme do rodiny onen zmiňovaný řád, jež je zmíněn v předchozí kapitole. Cajthamlová (2017) definuje rituál jako „známé chování“ ať už oficiálně dané či neoficiálně utvořené. Rituální chování nám napomáhá regulovat emoce v případě obtížné události a zabraňuje tak chybování způsobené právě rozladěnou psychikou (nervozita, nesoustředěnost, strach, ...).

Denní rituály jsou s námi dle Pekařové (2006) neustále, některé z nich považujeme za tak automatické činnosti, bez kterých si nedovedeme den ani představit. Dodržování rituálu má pro naši osobu určitou moc. Režim dne dítěte

by měl obsahovat jeden rituál za druhým. Je to důležité pro jejich lepší orientaci v čase i fázích dne. Méně časté rituály např. nedělní pečení bábovky jsou pak pro děti i dospělé zpestřením běžné denní rutiny. V průběhu roku učíme děti i dalším druhům rituálů, které jsou nazývány jako „*oslavy tradic*“. Vánoce, Velikonoce, dušičky, narozeniny, svátek, vysvědčení, křtiny, atd. Tyto oslavy dětem přináší něco z naší minulosti od našich předků a zároveň jim dávají možnost prožívat je po svém.

Kaufmannová – Huberová (1998) píše v souvislosti s rituály o dvou typech rodin. Prvními z nich jsou rodiny, jejichž den je až příliš strukturovaný a organizovaný. Děti tak nemají žádnou volnost pro jiné aktivity, než ty, které jsou naplánované. Chybí zde pak důležitý prostor pro volnou hru, odpočinek či zrealizování nového nápadu. Opakem jsou takové rodiny, které nemají žádný režim ani rituály. Jedná se o každodenní nejistotu v čase. Co a kdy přijde, namísto očekávaného nastává nečekaná změna. Vše se přizpůsobuje pracovním podmínkám rodičů. Dítě tak nemá jistotu v žádném z dnů, neví, co ho čeká, často se na něco těší, ale je bohužel zklamáno.

Pekařová (2006) označuje výchovu bez rituálů jako neustálé bombardování dítěte různými upomínkami, nařizováním a pokyny. Velkou pomůckou při zavedení a naučení dítěte rituálu je postupování dle obrázků s jednotlivými kroky či kartiček s piktogramy a značkami jednotlivých úkonů. Děti to vnímají jako zábavnou formu a ani netuší, že si tím něco fixují. Autorka to shledává jako mnohem účinnější metodu, než jen pouhé nařizování a připomínání, co má kdy a jak udělat. Zvládnutí základních rituálů v rodině pak ulehčí dítěti i nástup do mateřské školy, kde je na nich postaven téměř celý režim dne. Starší děti si mohou své rituálové „*rozvrhy*“ tvořit samy, buď pomocí obrázků, nebo psanou formou.

2.4 Odměny a tresty

Odměňování i trestání a jejich způsoby jsou nedílnou součástí každého výchovného procesu. Například jednou známou metodou je výchova „*cukru a biče*“, známá již od starověku a užívaná dodnes. Potřebná je vždy a všude. Ani dítě, které má uspokojeny veškeré potřeby, ať už je to bezpečí, láska, fyziologické potřeby, nebude pořád dělat jen to dobré a to, co se po něm vyžaduje. Proto je usměrňování a postihování za špatnost přímo žádoucí. Mezi oběma póly – trestem a odměnou by však měla panovat značná rovnováha, píše Říčan (2013).

Začneme tím příjemnějším, tedy s odměnami. Důležité je si uvědomit, co znamená pojem odměna a naučit se ji rozlišovat od úplatku. Tento názor zastává Kopřiva (2008). Dospělý by měl pod odměnou vidět jiné věci než děti, které vyžadují být odměňovány sladkostmi a hračkami. Úplně prvními odměnami, které nás nic nestojí, jsou naše úsměvy, pohlazení, náklonnost a pochvaly. Pochvalou lze vyjádřit náš obdiv, ocenění úspěchu, city k druhému, nadšení i následující motivaci k dalšímu zlepšení. Už od malička bychom měli děti učit, že nejlepšími odměnami jsou ty, které se nedají koupit. Dítě by mělo například vnímat, že nedělní výlet je odměna proto, že rodina společně stráví volný čas a v hlavě všem zůstanou pěkné zážitky. Spoustu dětí ale výlet bere jako samozřejmost a odměnou je pro ně hračka, kterou si přivezou domů, ne zážitek, jež prožilo s rodiči.

Zvýšenou opatrnost by měli rodiče mít při užívání odměn, které se líbí jim samotným, nikoliv dětem. Dále se Říčan (2013) zmiňuje o „*lásce za odměnu*“. Láska je přirozený dar, který má přicházet automaticky a pořád, nejen při zdařilém výkonu či za zásluhu.

Existuje spousta názorů i na tresty. Většina jich je stejně tak jako Matějček (1986) zastáncem užívání trestu až jako posledního výchovného prostředku, jež je užít v krajním nouzovém případě.

Trest je nástroj k zastavení nevhodného chování či nějakého vážného prohřešku. Jeho úloha je však splněna jen tehdy, snažíme-li se pak napravit a zjistit příčinu toho, proč vůbec k takovému činu došlo. Trest je jednorázovou záležitostí. Dle Matějčka (1986) však trestání za každou chybu dítě správnému jednání

nenaučí. Bude se zaměřovat na samotný trest nikoliv na poučení, jež má z něho vyplynout.

Trest není pouze to, co vidíme zvenčí. Důležité je vnitřní prožití a to, co se v daném okamžiku odehrává v mysli a pocitech dítěte. Zde uvádím některé z možností vhodných a nevhodných trestů z knihy autora Kopřivy (2008).

- **Nevhodné tresty** – kázání, výčitky, ponížení, posměch, ironie, tělesný trest, odepření potravy, citové vydírání.
- **Vhodné tresty** – přirozený následek, volba tzv. „menšího zla“, domácí vězení.

Pár osvědčených faktů na závěr kapitoly o odměnách a trestech. Trest by měl být pro dítě pochopitelný, následuje ihned po prohřešku, je přesně stanovena sankce čili způsob a délka trestu. Po ukončení trestu znovu fungují vztahy mezi trestajícím a potrestaným tak, jako před tím. Vždy pomýšlíme na následné odpuštění. Trest vybíráme úměrně k vážnosti prohřešku. Dle Matějčka (1986) by rodiče neměli trestat pouze ze své netrpělivosti.

2.5 Rodičovský vzor

Člověk je od narození vybaven přirozenou a automatickou schopností nápodoby. Jak tvrdí Prekopová (2010), ta hraje nejvýznamnější roli v době, kdy jsou děti nejvíce ovlivňovány a vychovávány svými rodiči, tedy v dětství. Každý rodič by měl mít neustále na paměti, že veškeré jeho jednání je sledováno očima potomků, ač si často myslíme, že jsou tím děti nezaujaté. Zároveň by příklad, kterým jsem jako rodič pro své ratolesti, měl být s určitým záměrem a poselstvím, jež v nich chci do budoucna zanechat. Spoustu následků způsobených špatným rodičovským vzorem zafixovaným v dětském věku se často projeví až v dospívání a pozdějších letech života dítěte. Teprve pak rodiče vidí, co dělali špatně a jaké jsou následky. Promyšlená výchova a vlastní chování vychovatele je klíčem ke snazšímu životu následující generace.

Matějček (1996) považuje přejímání vzorů za přirozené a děti do nich nejsou nijak nuceny, vše probíhá automaticky. Proto by se vychovatelé měli zamýšlet nad tím, jak se jako muž a žena chovají, jaké schvalují názory, jak komunikují, co mají

rádi, atd. Osvojení si vzoru partnerství je pro formování a výchovu osobnosti do budoucna důležité, protože právě tak se bude dítě v dospělosti chovat ke svému partnerovi.

Otec se často stává dětem i jejich hrdinou a vzorem, tak to alespoň vidí Cajthamlová (2017). Přejí si být silné, odvážné a chytré jako on. Důležité je, aby o tomto faktu otec věděl, vážil si příležitosti být tím nejlepším vzorem pro své potomky. Matka je naopak ta jemnější osoba spjatá s dítětem jak fyzicky z prenatálního vývoje, tak i více emočně. Děti u ní častěji vyhledávají náruč, klín, svěřují svá trápení a nestydí se tolik projevit své emoce. Postava mámy pak v rodině funguje jako „*emoční základ*“ rodiny.

Matějček (1996) ve své knize zmiňuje i krásné poučení, které nám říká, abychom vychovávali upřímně a nestylizovaně. Jedině tak jeto nejlepší, nic nehrát, nic nepředstírat, chovat se opravdově.

Osoby za děti zodpovědné musí brát v úvahu i další vzory, jež působí mimo domov a rodinu. Prekopová (2010) se nad těmito dalšími vzory zamýšlí jako nad nezbytnými. Každý ve svém životě potřebuje různá srovnání lidí. Prvotním vzorem jsou samozřejmě rodiče. Někdy ale může být při výchově nápomocen např. vzor učitele, trenéra nebo i literární postavy. Tento okruh lidí může děti motivovat k novým výkonům i podporovat v tom, co je baví.

2.6 Vztahy v rodině

Láska je základem každého hlubšího vztahu. Bez lásky by nebylo rodiny. Láska má i mnoho podob a vyjadřuje se různými způsoby. Vztah rodičů k dítěti je bezpodmínečně postaven na lásce. Často musí rodiče konat i proti vůli svých dětí, vždy je to ale myšleno v dobrém, tvrdí Cajthamlová (2017).

Psycholog Raser (2000) ve své publikaci rozděluje výchovný vztah na dvě roviny. (Vztah rodič – dítě.)

- **Rovina funkčního vztahu** – vedení, vzdělávání, pravidla a stanovení kázně, psychická stránka dítěte, socializace ve společnosti
- **Rovina osobního vztahu** – city a láska, přátelství, humor, úcta, naslouchání, důvěra, péče

Často spousta rodičů lpí na funkční rovině a přitom opomíjí rovinu osobního vztahu. Děti pak strádají po stránce citové a tím pádem se nevede naplňovat to, o co je tolik usilováno ze strany pravidel a kázně. Raser (2000) uvádí i opak takových rodičů, kterými jsou ti, jež se stávají svým potomkům až příliš velkými kamarády a úplně vytěsňují pravidla ohledně vedení dítěte. To postupně s věkem dítěte přináší problémy. Teprve pak si rodič uvědomí, že je potřeba nastolit pravidla, aby ratolest takzvaně nepřerůstala přes hlavu, ale bohužel je už pozdě nebo to je velmi obtížné. Proto je důležité, aby oba typy vztahu byly v rovnováze a vzájemně se doplňovaly a děti měly ve svém vztahu k vychovatelům jistou.

Krásně definován vztah rodiče a dítěte je v knize Gordona (2012), který se zabývá tématem přijetí. Přijetí nabízí možnost vybudování takového vztahu, ve kterém se dítě dokáže rozvíjet a dokáže v něm také růst. Autor přirovnává vztah k životodárné půdě, nezbytné ke správnému vypěstování a vývoji semínka, tedy potomka. Častou situací v rodinách však bývá opak přijetí. Rodiče se svým nepřijetím snaží vychovat přemoralizované dítě dle jejich představ. Dítě ztrácí důvěry schopnost, životní jistotu, nesvěřuje se, zadržuje v sobě starosti i problémy. Z rodičovské, strany se k němu dostává jen kritiky, posuzování, hodnocení, moralizování, předkládání vzorů, rozkazy. Tato psychická nepohoda s sebou nese do budoucnosti člověka žádný pozitivní náboj.

Gordon (2014) dále také poukazuje na následky onoho nepřijetí. Nepřijímané děti se stahují a uzavírají do sebe. Nikomu nesdělují své problémy, zadržují je v sobě i se svým trápením, které jim přinášejí. Často se děti i proti své vůli stávají tím, co si z nich rodiče přejí vychovat.

Mít dítě rád. Základ rodičovství i dětství. Dle Mertina (2011) každý rodiče vyjadřují lásku jinak. Někteří skrze tělesný trest, který pramení z jejich lásky k dítěti a zájmu na tom, aby z něho vyrostl morálně vzorný občan uvědomující si svoje chyby. Jiný projev lásky je například vysmívání se dítěti, motivace k lepšímu výkonu je v podobě shazování dosaženého. Tento přístup je rodiči užíván ze stejného důvodu, jako předchozí – snaha vychovat cílevědomého a poslušného člověka.

Opakem těchto způsobů vyjádření lásky uvádí autor i přístupy, kdy rodiče své děti natolik milují, že za ně vše udělají. Lidově se říká, že jim „*vyšlapávají cestičku*“. Nenechají je nic říci, udělat, zařídit si. Děti tam mají vše, na co si vzpomenu, jsou hájené, ale bohužel bez rodičů bezbranné. Životní překážky pak pro ně mohou být velmi náročné, než jak by se ve skutečnosti zdály.

2.7 Prostředí a vlivy podněcující výchovu

Tím nejdůležitějším vlivem, který působí na naši osobu, je rodinné prostředí, v němž vyrůstáme. Od narození je naší součástí a dle Průchy a Koťátkové (2013) je označováno za nejvýznamnější faktor utvářející osobnost dítěte. Dalšími druhy prostředí označovanými jako „*sociokulturní vlivy*“ jsou mimo rodinné prostředí i lokální (oblastní) prostředí, etnické prostředí a širší sociální prostředí. To, co v současné době zatěžuje a narušuje správné rodinné prostředí, je vysoká rozvodovost, zvyšující se věk matek, pracovní vytížení rodičů, narození dětí do nesezdaných rodin. Širší sociální prostředí v současné době také předkládá spoustu negativních příkladů, jež si děti osvojují a přenášejí i na sebe. Mezi tyto situace můžeme například zařadit kouření na veřejnosti, sprostý slovník, úcta a chování se k druhým (např. v obchodech, v bance, na ulici, ...), chování se k veřejnému majetku, atd...

Cajthamlová (2017) ve své knize píše o tvorbě domova, jako o tvrdé a pečlivé práci. O domácnost se ve většině rodin stará žena. To, že ale bude vyžehlené prádlo, uvařeno, uklizeno je jen určitý podíl dobrého domova. Samozřejmě že v nepořádku

a s prázdnou lednicí se špatně buduje láskyplné klima, protože členové nemají uspokojeny své potřeby, ale větší důležitost má spolupráce, budování, plánování a vnášení lásky do rodiny.

Už i malé dítě by se mělo učit udržovat svůj domov a vnášet do něho něco, co bude druhým dělat radost. Tím mohou být i domácí práce. Autorka Cajthamlová (2017) rozlišuje dva druhy domácích prací – *emoční a interakční*. Interakční prací můžeme rozumět debatování o běžných činnostech souvisejících s domácností. Její chod, rozhovory o povinnostech, domluva například o dopravě dětí do školy, vyzvedávání dětí, nákupní seznam, atd... Emoční práce pak zahrnuje vztahy a péči o city členů domácnosti. Patří sem vyjádření citů pochvalou, oceněním, svěření se, starost o druhého, obětí, pohlazení.

V tomto odstavci zmíníme i vliv lokálního prostředí, tedy místa a oblasti, kde žijeme. Průcha a Koťátková (2013) vidí v naší republice asi největší rozdíl mezi životem na vesnici a ve městě. Výhodou vesnice je větší kontakt s přírodou a možnosti se pohybovat venku v menším provozu. Venkov přináší i větší příležitosti pro chov domácích zvířat a hospodaření. Ve městě naopak děti využívají více kulturních zařízení, jako jsou kina, divadla, muzea. Velkou výhodou jsou i umělecké školy a domovy mládeže. Liší se i slovní zásoba dětí dle toho, zda vyrůstají na vesnici nebo ve městě. Důvodem jsou situace, do kterých se dostávají v jednotlivých prostředích.

Vlivem neustále modernizace, jak píše Bertini (2013), mají děti čím dál větší požadavky a také zkušenosti s mobilními telefony, tablety, počítači. Tyto zkušenosti ale souběžně snižují i věk, kdy se k nim dítě dostává. Už dvouletí mají potřebu trávit několik hodin denně sledováním kreslených pohádek, často pro ně nevhodných ať už kvůli obsahu či velké rychlosti děje, jež nestačí vnímat.

Vytrácí se komunikace mezi rodiči a dětmi a často i mezi partnery. Tuto komunikaci, kdy si lidé večer popovídali u večeře a sdělili si zážitky, úspěchy i trable z celého dne nahrazuje sdílení pocitů na sociálních sítích a psaní s přáteli přes zprávy. Rodina pak sice žije na jednom místě a dalo by se říci, že pospolu, ale doopravdy si žije každý svůj život a sdílí ho jinde, než by měl. Prostředí domova se tak postupně ochuzuje, až si jednotliví členové nemají mezi sebou co říci a pokud ano, vyústí to většinou do hádky.

PRAKTICKÁ ČÁST

3 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

3.1 Cíl a popis výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jaký druh výchovy je v současnosti rodiči upřednostňován. Jak se daný styl výchovy odráží v chování dítěte. Jaká pravidla a rituály fungují v různých typech rodin a také zároveň čím se liší přístup k dítěti v úplné a neúplné rodině. Zda mají jednotlivé přístupy své klady i zápory.

Na základě zformulovaných cílů jsem si stanovila výzkumné otázky:

- **Jaké používají rodiče rituály, a to v kontextu různých typů rodin?**
- **Jak se chovají, jaké mají výchovné povinnosti děti vychovávané „rozmazlující“ výchovou?**
- **Na které osobě jsou předškolní děti závislé v případě neúplných rodin?**
- **Jak se promítá výchova předškolních dětí do pobytu v mateřské škole?**

Pro výzkumné šetření jsem zvolila formu nahrávaných rozhovorů s dětmi od čtyř do šesti let. Výběru dotazovaných byl stanoven především podle typu rodiny. Ve stejném poměru byly vybrány děti jak z úplných, tak z neúplných rodin. Dalším kritériem výběru dotazovaných byl počet sourozenců. Celkem bylo s předškolními dětmi nahráno šest rozhovorů. K těmto základním jsem pořídila i další tři rozhovory se staršími dětmi ve věku od osmi do dvanácti let pro možnost porovnání výpovědí a zjištění pohledu na problematiku jinou věkovou skupinou.

Rozhovor je dle Švaříčka a Šedové (2007) nejčastějším způsobem získávání informací při kvalitativním výzkumu. Cílem kladení, někdy hlouběji položených otázek, je získání jednotlivých pohledů na věc a proniknutí do prostředí, v němž se dotazovaní nacházejí. Důležitá je i příprava tazatele a to i na nestrukturovaný, tedy nepřipravený, rozhovor. Schopnost vést rozhovor, reagovat spontánně na odpovědi a především i pozorovat chování dotazovaného.

Důležitou součástí rozhovoru byla i příprava podmínek a navození příjemné atmosféry. Vzhledem k tomu, že byl rozhovor dělán s poměrně malými dětmi, bylo důležité přijmout i skutečnost, že pokud budou v nepohodě, jejich odpovědi budou

zkreslené nebo nebude získána vůbec. Cíleně proto byla vybírána místa k nahrávání, kde působilo co nejméně rušivých podnětů, aby se předešlo stresu, z cizího prostředí.

Důležitým faktorem pro rozhovor je i forma komunikace. Mezi stanovené zásady patřily především:

- **přiměřené tempo řeči;**
- **správná výslovnost;**
- **počítat s možností nesmyslné odpovědi;**
- **být připravena formulovat otázku různými způsoby v případě nepochopení;**
- **být pozitivní a vstřícná, dát dítěti možnost pocitu přijetí a náklonnosti;**
- **reagovat na jeho odpovědi – přijetím, opakováním, doptáváním.**

3.2 Realizace výzkumného šetření

Jak již bylo zmíněno, výzkumné šetření probíhalo prostřednictvím rozhovorů s předškolními dětmi, které byly nahrávány. Jednalo se o řízený, polostrukturovaný rozhovor. Děti byly dopředu seznámeny s tím, co se od nich bude očekávat. Přesněji řečeno, bylo jim vysvětleno, co se bude dít a co bude jejich úkolem.

Původní myšlenkou bylo nahrát spontánní neřízený rozhovor v rámci pobytu v mateřské škole, například při volné hře či skupinových aktivitách. Z důvodu ruchu ve třídě a zasahování do volné hry ostatních dětí, jsem od této možnosti ustoupila.

Dotazovaní odpovídali na otázky bez jakékoliv přípravy, měli čas na rozmyšlení odpovědi a pokud nechtěli, nemuseli na otázku vůbec odpovědět.

Prvním krokem pro počátek výzkumného šetření bylo vytipování si vhodných kandidátů pro rozhovor. Stanovila jsem si pár kritérií, dle kterých jsem následně vybírala. Hlavními faktory pro výběr byl počet sourozenců a úplnost rodiny. Dalším bodem bylo sestavení rozhovoru a oslovení rodičů dětí. Ti byli seznámeni s tématem mé práce, se stručným obsahem rozhovoru a se souhlasem zpracování informací sdělených dětmi, který jakožto zákonní zástupci podepsali.

Výhodou pro mne byla znalost a povědomí o stavu a poměrech v jednotlivých rodinách, jelikož všichni žijí v mém okolí a někteří z dotazovaných navštěvují mateřskou školu, ve které působím jako učitelka.

Druhým krokem bylo sestavení struktury rozhovoru a vymyšlení vhodných a správně cílených otázek. Základní osnovu rozhovoru jsem pak rozdělila do několika kategorií. Po úvodním představení a seznámení s postupem započaly otázky na **obecné údaje** o dítěti (věk, bydliště – venkov X město, počet sourozenců). Dalších jedenáct otázek bylo směřováno na **vztahy a chování**, které dítě v rodině udržuje a s nimiž se setkává. Od vztahů se odvíjely otázky týkající se problematiky **pravidel a řádu** panujících v dané domácnosti. Základních otázek o pravidlech bylo celkem sedm. K nim následovalo dalších sedm otázek, tentokrát specifikovaných na **rituály a prostředí**. Poslední částí byly dotazy na **povinnosti** samotného dítěte.

Realizace rozhovorů byl krok třetí. Nahrávky byly pořízeny v prostředí mateřské školy nebo domácím prostředí konkrétního dítěte. Jak už jsem zmiňovala v předchozí kapitole, snažila jsem se, aby děti odpovídaly bez nervozity a přirozeně. Někteří dotazovaní vypadali uvolněně, nebáli se odpovídat a dokonce projevili zájem o nahrávku. Jejich odpovědi byli rozvinutější a bohatší nejen o informace, ale i stylem vyjádření. Po ukončení nahrávání jsme na nich mohli pozorovat pocit dobrého zážitku, užitečnosti i hrdosti. S nadšením pak sdělovali rodičům své dojmy. Na jiných dětech byla naopak patrná nervozita a jejich odpovědi měly podobu kývání či stručné odpovědi. Bylo nutné se více doptávat a pokládat konkrétnější otázky, abychom docílili alespoň souhlasu nebo nesouhlasu. Při zjištění, že dítě tápe při odpovědi, bylo plynule přistoupeno k další otázce.

Posledním krokem bylo přepsání rozhovorů do písemné podoby a jejich následné vyhodnocení, jež je detailně popsáno v následující kapitole. Konkrétní zodpovězenou otázku jsem vždy vyhodnotila na základě opakujících se odpovědí či odpovědí z otázek doplňujících. Brala jsem vždy také ohled na typ rodiny, ze které dítě pochází. Proto jsou i některé výsledné myšlenky rozděleny a případně okomentovány dle potřeby.

3.3 Výsledky výzkumného šetření

Celé výzkumné šetření jsem zaměřila na skupinu dětí žijících na vesnici. Důvod pro tento jednostranný výběr byl vlastní zájem o zjištění nejčastěji užívaných výchovných stylů. Tento obecný přehled mi bude užitečný a přínosný pro výkon mé práce právě v této lokalitě venkova.

Výběr konkrétních rodin už byl rozmanitější. Nejčastějšími formami rodinného soužití, které jsem měla k dispozici, byly tyto tři typy rodin:

- **Úplná stabilní rodina (sezdaní partneři)**
- **Neúplná nestabilní rodina (matka samoživitelka)**
- **Neúplná vícegenerační rodina (matka, dítě + prarodiče)**

Počty sourozenců uváděných dotazovanými byly různorodé. Největší počet sourozenců byl čtyři, dále počet dva nebo jedna a jako poslední možnost nebyl uveden žádný sourozenec a to v případě, že se jednalo o jedináčka. Pouze ve dvou případech se jednalo o nevlastní sourozence. Odpovídající však na tuto informaci nebyli dotazováni. Informace, zda se jedná o vlastní či nevlastní sourozence, už pro mne byly známé předem, ať už ze známosti rodin či ze zjištění od rodičů.

Rozhovor se skládal z následujících otázek:

Obecné údaje:

Jméno:

Věk:

Bydliště: *město X vesnice*

Typ rodiny:

Počet sourozenců:

Vztahy a chování:

- 1) Podle čeho poznáš, že tě mají máma a táta rádi? Jak se chovají?
- 2) Kdo si s tebou více hraje nebo má více času na hru, máma nebo táta
- 3) Jaké společné hry máš nejraději?
- 4) Chodíš se k mámě či tátovi pomazlit, přitulit, sednout si na klín? Ke komu chodíš raději? Proč?

- 5) Jak se zachováš, když se ti v obchodě něco líbí, ale rodiče ti to nechtějí koupit. Budeš je přemlouvat, slibovat jim za to něco, urazíš se na ně nebo počkáš, až ti věc budou chtít koupit třeba narozeninám nebo až si sám našetříš penízky?
- 6) Kdo je u vás doma přísnější, máma nebo táta?
- 7) Když tě něco bolí, jdeš to říci mámě nebo tátovi?
- 8) Jak vycházíte se sourozenci? Hrajete si, nebo se hádáte a perete? Máte společný pokoj?
- 9) Co máš rád/a na sestře/bratrovi? Co ti na něm/ní vadí?
- 10) Co máš nejraději na mámě? Co se ti na ní nelíbí?
- 11) Co máš nejraději na tátovi? Co se ti na něm nelíbí?

Pravidla a řád:

- 1) Máte s mámou a tátou doma nějaká pravidla, která musíš dodržovat?
- 2) Co se stane, když porušíš nějaké dohodnuté pravidlo, zlobíš nebo děláš něco zakázaného?
- 3) Kdo musí více poslouchat ty nebo sestra/bratr? Nebo je to stejně?
- 4) Můžeš si nosit jídlo do pokoje či k televizi, nebo musíš jíst u stolu společně s ostatními?
- 5) Dostal/a jsi někdy trest? Jaký?
- 6) Dostáváš odměnu za pomoc nebo splnění něčeho velkého (např. zubař, vysvědčení)?
- 7) Chodíš psát ve stejnou dobu každý den? Nebo tě nechají rodiče vzhůru, dokud se sám/a nerozhodneš jít spát?

Rituály a prostředí:

- 1) Čte ti máma nebo táta před spaním pohádku? Čtete každý den?
- 2) Kdo si tě bere více na pomoc při práci, máma nebo táta? Nechají tě rodiče si vyzkoušet činnosti, co právě dělají, aby ses je také naučil?
- 3) Jezdíte s rodiči na výlet?
- 4) Za co tě máma nebo táta chválí?
- 5) Jaké to je u vás doma? Co se ti tam líbí, co rád děláš, je to doma útulné?
- 6) Co bys chtěl/a doma změnit? Například v pokoji, na zahradě, kdekoliv v domě/bytě?
- 7) Chodíš rád/a do mateřské školy? A proč?

Povinnosti:

- 1) Kdo u vás doma uklízí hračky?
- 2) S čím vším musíš doma pomáhat?
- 3) Máš nějaké své povinnosti, o které se musíš postarat jen ty, rodiče je za tebe neudělají?
- 4) Co uděláš s oblečením, když si ho svlékneš?
- 5) Co uděláš se špinavým hrnečkem? Odneseš ho do dřezu nebo ho necháš na stole a máma ho uklidí?
- 6) Musíš si stlát postýlku?

Prvním shrnutím výsledků výzkumu bude oblast *vztahů a chování*. Vztahy s rodiči vnímají děti jako něco krásného, přestože se v odpovědích objevily i negativní poznámky na chování rodičů, jako například křik, zlost nebo udělování zákazů. Děti byly převážně zaměřené na doprovázející vlastnosti chování rodičů, například **úsměv, pohlázení, pusa**, atd... Mnohokrát zmíněnými postřehy však bylo chování rodičů typu – něco mi dovolí, něco mi půjčí, chová se hezky. Se vztahy souvisí i společně trávený čas všech členů rodiny. Zde převažovala z velké části role matky, která dle odpovědí má větší možnost přidat se či započít nějakou z her. Děti ze stabilních rodin uvedly i otce jako iniciátora her, avšak s poznámkou, že:

„Tatínek více pracuje, proto nemá tolik času, jako maminka.“

Matčino postavení v oblasti emocí se projevilo také jako častější volba při odpovědi na otázku fyzického projevení citů, jinak řečeno pomazlení. Tuto možnost fyzické blízkosti dětem přináší příjemné pocity, úlevu při smutku, jak uvedly některé z nich, avšak nejčastěji přichází na řadu mazlení bez důvodu, „jen tak“ a to právě pro již zmíněný pocit libosti.

Často uváděná odpověď na otázky související se vztahy s rodiči, byla také starost a péče rodičů o děti, tedy jistota, že doma je pro dítě máma a táta, kteří ho zabezpečí svou starostlivostí a péčí. Zároveň pro spokojenost celé rodiny udržují domov v čistotě a bezpečí vůči nebezpečí zvenčí. Z toho vyplývá, že pocit **jistoty**, je pro psychickou pohodu dětí zásadní. Důkazem je nám např. odpověď:

„Mám svůj domov ráda, protože večer zamykáme a nikdo se nám tam nedostane.“

Chování rodičů k dětem vyžaduje dle Kopřivy (2008) i určitou míru silné vůle, přísnosti i správně nastavených hranic. Záměrně jsem tedy do této série otázek zařadila i téma týkající se nákupu hraček. V rodinách, kde společně s matkou a dítětem žijí současně i **prarodiče**, dochází dle výpovědí často k „**rozmazlující výchově**“ v nakupování hraček a věcí, které si děti přejí při běžné návštěvě obchodu. Lidově se říká, že si dítě věc „**vyřve či vydupe**“. Prarodiče dominovali jako ti, kdo ochotně koupí hračku bez většího přemlouvání. Naopak děti z úplných rodin uváděly možnost počkání si na koupi věci například k narozeninám či Vánocům. Chování při touze získání nějaké věci je však ovlivněno i věkem. Dotazovaní ve věku od čtyř do pěti let ve své výpovědi uvedli touhu po věci a náročnost vyrovnání se s odložením svého přání na pozdější dobu. Starší odpovídající ve věku od pěti do šesti let už neviděli v nutnosti setrvání žádný problém.

V předchozím odstavci je zmíněna přísnost ve výchově. Z výsledků rozhovorů vyplývá, že otec i matka jsou v přísnosti na stejné úrovni. Odpovědi byly vyrovnané. V rodinách spolubydlících s prarodiči byl na nejvyšším stupni přísnosti uveden dědeček, poté babička a naposled maminka. To, jak děti vnímají přísnost rodičů, je dle mého názoru ovlivněno tím, s kým tráví nejvíce času. Pokud například otec hodně pracuje a dítě je převážně s matkou, nemá možnost vidět otce reagovat na situace tak, jako mámu, která se musí zlobit, když dítě dělá něco špatného. Tím pádem je matka vnímána jako přísnější, přestože tomu tak ve skutečnosti být nemusí. Děti z nestabilních rodin nevedly nikoho jako přísného.

Přestože rodič musí umět být přísný, je nesmírně důležité vybudovat si s dítětem vzájemnou důvěru. K tomuto tématu se vztahuje, při které dotazovaní volili jednoho z rodičů, kterému se chodí prvotně svěřovat s trápením. V tomto případě byla jednoznačně vybrána matka případně babička, jako ta, která dítěti vždy pomůže a zbaví ho smutku, bolesti či nepohody.

Do rodinných vztahů jednoznačně patří i **sourozenecký život**. Nejvíce děti zmínilo staršího sourozence jako osobu, která vždy pomůže, poradí a je na ní spolehnoutí. Mladší sourozenec je považován za rovnocenného partnera, kterému se občas musí prominout nějaké to malé privilegium u rodičů. Polovina dotázaných sdílí pokojíček s bratrem či sestrou bez větších problémů. Avšak touha po vlastním

soukromí se objevila u všech dětí. Na otázku sourozeneckých hádek a pranic odpověděli všichni slovem „**občas**“. Důvody pro tyto potyčky byly nejčastěji spory o půjčování hraček, hluk v pokoji či nepořádek. Názory se mohou lišit, ale vyrůstat bez „popichování“ sourozenců asi nejde.

Otázka vztahu s rodiči je vysvětlena v tomto odstavci. Nejdříve jsem se zaměřila na matku. Ta byla dle odpovědí vnímána jako **krásná, hodná, laskavá** osoba, která občas musí křičet, protože ji děti zlobí. Vyzdviženy u ní byly schopnosti vařit, uklízet, starat se o rodinu a domácnost. Mladší odpovídající se zaměřili hlavně na vzhled a zmínili i oblečení, řetízek či účes, který se jim na mamince líbí. Zde se opakuje fakt, že matka je zprostředkovatelem pocitu jistoty a bezpečí pro dítě. Přináší ho starostlivostí a péčí. Negativa matky buď nebyla uvedena vůbec, nebo byl zmíněn pouze křik či nějaký druh zákazu.

Postavení a vztah k otci naplňuje u dětí možnost sledovat „**mužský vzor**“. V otázce – „Co se ti líbí na tátovi?“ byly jmenovány činnosti typu: umí topit, řeže dříví, stará se o naše auto, spravuje, apod. K otci je nahlíženo oproti matce, empatické a citlivé osobě, jako na ochránce a hlavu rodiny, která umí zastat, podle dětí, náročnější činnosti. Neznamena to však, že by otec neuměl být citlivý. V dalších odstavcích bude popsáno, kdo více inklinuje k otci a jak probíhá jeho přístup k dítěti. Negativem otců ve výsledku vyšel **velký křik** a strach ze **silného hlasu** či **trestu** uděleného otcem.

Zajímavý je i vztah k prarodičům, který hraje výraznou roli. Jak jsem již zmínila, tam kde prarodiče žijí společně s matkou i dítětem, ale bez otce. V těchto rodinách děti hodně inklinují právě k prarodičům, a jak uvádějí, oceňují na nich jejich čas, který jim věnují, starost i to, že svým vnoučatům mnohé koupí a dopřejí.

V jiném typu neúplné rodiny inklinovalo dítě nejvíce ke svému staršímu bratrovi, který se o něj hodně stará. Starší bratr byl několikrát zmíněn a dle výpovědí k němu má dítě i pevnou důvěru.

Lze říci, že v neúplné rodině si dítě vedle matky, která je pro něho prvotní osobou, hledá i někoho dalšího, ke komu si buduje také důvěrný vztah, jež postrádá z role chybějícího rodiče.

Další část otázek směřovala k rodinným pravidlům a řádu. Tato problematika je popsána v jedné z kapitol teoretické části této práce. Přesto však i tady ještě zmíním pohled Kopřivy (2008), který se ve své knize tímto tématem hodně zabývá. Při stanovování pravidel je nutné rozlišovat dva druhy autorit:

- **Autorita moci** – Pravidla mají podobu příkazů a zákazů, ovládají dítě, rodič má postavení „nad dítětem“.
- **Autorita vlivu (přirozená autorita)** – Předkládána s respektem a uznáním. Poskytuje vzor, pravidla jsou tvořena společně.

Přijetí autority a sjednocení se s pravidly závisí i na temperamentu, intelektu a citlivosti dané osoby. V neposlední řadě i hodnoty uznávané rodinou a pořadí sourozenců, které je také popsáno v teoretické části práce. Děti z nestabilních rodin nevedli ani po konkrétním popsání, co si pod pravidly představit. U ostatních se několikrát opakovaly pravidla typu:

„Nesmíme běhat po domě. Nesmíme jíst v posteli. Rodiče nechtějí, abychom doma křičely a hádaly se. Musíme mít uklizené hračky.“

Takto uvedená pravidla zní spíše jako zákazy a příkazy, avšak děti to tak nevnímaly. Co považují děti za příkaz či zákaz mi vypověděly v průběhu rozhovoru hned několikrát. Tyto příklady, znějící jako ultimátum, jsou platná jak pro rodiče, tak i sourozence, proto jsou brány jako pravidla domácnosti.

K výchově neodmyslitelně patří i odměňování a trestání potomků. Každý je zastáncem něčeho jiného. Někdo netrestá vůbec, jiný užívá trestů v podobě zákazů či tělesného potrestání. Mnou dotazovaní jedinci uvedli jako rodiči nejčastěji užívané tresty především **„dostání na zadek“**, **„domácí vězení“**, zákaz televize nebo telefonu. Objevil se i jeden, dá se říci dnes už opomenutý trest známý z dětství dřívějších generací, a tím je **„klečení na hrášku v koutě“**. Děti z nestabilních rodin uvedli pouze trest tělesný nebo trest ve smyslu, že se rodiče zlobí a křičí.

Otázka, zda jsou rodiče soudní a spravedliví ke všem potomkům stejně, jestli užívají stejných trestů a ve stejné míře u všech, byla zodpovězena u všech, kteří měli sourozence, kladně. Znamená to tedy, že se rodiče při výchově trestem snaží o spravedlnost a její správný vzor.

V případě odměňování je také nutné ohlížet se na typ rodiny, ze které odpovídající pochází. Stabilní rodiny užívají odměny například za pomoc v podobě pochvaly, drobné sladkosti a teprve při větším úspěchu nebo zvládnutí důležitého životního mezníku přichází na řadu hmotná odměna, nejčastěji hračka. V nestabilní rodině dochází někdy i k uplácení dětí penězi, hlavně prarodiči, mnohem více jsou děti odměňovány sladkostmi a hračkami a to i za drobnosti. Děti pak moc nerozlišují „velkou“ a „malou“ odměnu a mají čím dál větší nároky.

Mezi otázky zahrnující pravidla a řád je zařazeno i téma režimu dne, je možno i říci pravidelnost biorytmu dítěte. To, jak je jeho organizace dne nastavena, jak je na ni dítě zvyklé, ovlivňuje jistotu dítěte, náladu a zbavuje ho to i pocitu strachu z neznámého, z něčeho nenadálého, co ho dokáže zaskočit a znejistit. Odpovídajících jsem se dotazovala na pravidelnost uléhání ke spánku. Zajímalo mne, zda chodí, nebo z vůle rodičů, musejí chodit spát pravidelně každý den ve stejnou dobu. Dotazovaní ze stabilního prostředí se shodli na přesné hodině, kterou jim většinou určují rodiče s výjimkou víkendu, kdy mohou zůstat vzhůru déle. Opační odpovídající nezmínili žádný přesný čas uléhání ke spánku a naopak argumentovali tím, že mohou usínat, kdy chtějí a často toho využívají ke sledování televize do večerních hodin.

K režimu a hlavně k problematice rituálů můžeme zařadit i pravidelnost společného stolování v rodinách. Ideálem je alespoň jedno společné rodinné jídlo denně. S ohledem na zaměstnanost rodičů, zájmové kroužky dětí a další okolnosti, se nemusí nutně jednat například o každodenní společné večeře. Mnoho rodin má tento rituál zavedený alespoň o víkendu v podobě nedělního oběda. Tuto možnost odpověděla převážná část dotazovaných. Dále uvedli například i společnou snídani alespoň s jedním z rodičů před odchodem do školky a „pokud je čas“, mají stabilní rodiny i společné večeře. Děti vyrůstající bez otce pouze se sourozenci a matkou, která je samoživitelkou, tudíž je pracovně vytížená, uvedli tento rituál jako výjimečnou událost například, pokud přijede návštěva nebo se něco slaví, nikoliv však pravidelně.

Typickým rituálem je pak četba pohádek před spaním. Tento zvyk by si dítě mělo osvojit prvotně v rodině. Nejen, že si tak buduje vztah s rodičem, který předčítá, poznává pohádky a obohacuje si slovní zásobu a soustředění, ale zároveň má možnost být na chvíli středem zájmu rodiče, který je v tu chvíli jenom jeho a nezajímá se

o okolní starosti. S četbou pohádek před spaním se následně dítě setkává i v mateřské škole, kde by to pro něj nemělo být nic neznámého. Opak je v dnešní době ale bohužel pravdou. Zde jsem dostala odpověď na výzkumnou otázku vztahující se k rituálům. Jen malé procento rodičů čte dětem pohádku pravidelně každý den. Opět zde použiji dělení na stabilní a nestabilní. Ve stabilních rodinách čte pohádky více matka, než otec. Přesto, že rituál neprobíhá každý den, děti jej mají zafixovaný jako něco, co mají rádi a co očekávají. Pohádka v televizi pro ně pak není dostatečnou náhradou, větší oblibu má čtená pohádka. Líbila se mi i odpověď jedné dotazované, která uvedla, že pokud se dívá déle na televizi, přijde pak o možnost mít přečtenou pohádku, proto se raději chodí nachystat ke spánku dříve, aby tuto možnost četby nepropásla. V nestabilních rodinách se nečte vůbec. Dítě sice má povědomí o četbě před spaním, ale tu zná většinou právě jen z prostředí mateřské školy, doma má, jak jeden z dotazovaných řekl variantu televizní pohádky. Získala jsem i jednu z nečekaných a dá se říci nestandardních odpovědí, ve které děvčátko vypovědělo, že pohádku jim čte matka nebo otec u televize při večerních zprávách.

Méně častými rituály jsou pak rodinné výlety. Nejvíce oblíbené a nejvíce uváděné výlety s rodiči jsou zoologická zahrada, letní dovolená u moře a v některých rodinách i zimní dovolená na horách. Jak časté a jak pravidelné výlety v dané rodině jsou, opět závisí na druhu a skladbě členů rodiny. V klasickém typu rodiny skládající se z rodičů a dětí, jsou výlety pravidelnější, a přesto je děti považují za něco nadstandardního. Objevila se i odpověď dívky z rodiny s velmi malým sourozencem, ve které uvedla, že na výlety budou jezdit zase jako dřív, až malá sestra povyroste. V rodinách bez otce nebo rodinách, kde dominují prarodiče, pak výlety nejsou tolik časté a děti jmenovaly jako výlet například i nákup ve městě.

Důležitým vzorcem chování při výchově dětí je udělování pochval či odměn a také trestů. Slovního ocenění zdařilého výkonu není nikdy dost a je třeba ho mít na paměti. Často jsou děti pochvalou či odměnou motivovány k výkonu nebo jej za svoji pílí přímo očekávají. Za co tedy rodiče nejčastěji děti chválí? Na prvním místě byly uvedeny pochvaly za úklid hraček i úklid domu. Děti užívaly obecné odpovědi:

„Rodiče mě chválí, když jim pomáhám.“

Po doptání se mi dostalo i konkrétnějších odpovědí, jako bylo pomáhání s nádobím, dřívím, vysáváním nebo spravováním s tátou. Kopřiva (2011) ve své knize definuje rozdíl mezi dvěma odlišnými činnostmi, kterými jsou **pomoc a spolupráce**. Rodič by měl rozlišovat, zda žádá o pouhou pomoc při práci, kterou aktuálně nezvládá, avšak zvládat by ji měl. Druhým způsobem je prosba o zapojení se do chodu domácnosti pravidelně, tedy žádost o spolupráci, kterou dotyčný přijme jako část odpovědnosti k rodině.

U malých dětí je nutné vytvořit k domácím pracím pozitivní vztah a vyhnout se vypěstování odporu k úklidu správným nácvikem případnou pomocí, než je dítě schopné zvládat jej zcela samo.

Při dalším dotazu jsem se snažila navést děti k zamyšlení, jak na ně jejich domov působí. Klima i to, co se jim tam líbí nebo naopak, co by chtěli změnit z hlediska materiálních podmínek. Názor dětí se shodoval v jeden obecný:

„Domov je útulný, líbí se mi tam.“

Vždy se však našlo něco, co by doma chtěly doplnit. Mnoho z nich uvádělo svá přání v podobě mobilu, nového pokoje nebo nějaké hračky. Objevila se i fantazijní přání, jako například mít zámek v domě. Překvapilo mě zajímavé přání jedné z dívek, která uvedla, že jí doma chybí fotografie rodiny na zdi.

Jednu z mých výzkumných otázek tvořila otázka zaměřená na zvládnutí pobytu dítěte v mateřské škole s ohledem na daný typ výchovy. Potvrdilo se, že děti vychovávané bez pocitu jistoty a přijetí v rodině, hůře zvládají pobyt i adaptaci v mateřské škole oproti dětem, které mají pocit přijetí doma plně zastoupen. Do chování v mateřské škole se promítají i různé vzorce chování přejaté z rodinného prostředí (např. míra empatie, dodržování pořádku, stolování, atd.)

Obliba mateřské školy byla až na jednoho dotazovaného kladná. Děti nesoucí si pocit přijetí z domova hodnotily mateřskou školu z hlediska materiálního. Vyzdvihovaly různé hračky a věci, které se jim tam líbí, protože si je mohou půjčit. Dále uvedly své kamarády, se kterými si mohou hrát. Naopak děti z rodin bez pocitu přijetí a náklonnosti zmiňovaly na prvních místech právě kamarády a hodnou paní učitelku,

která tam s nimi je a pomůže jim, když se něco nedaří. Zajímavou odpověď řekl chlapec právě z tohoto typu rodiny a na otázku: „Proč chodíš rád do školky?“ odpověděl:

„Protože se tam něco naučím.“

Poslední série otázek se týkala povinností. Jaké povinnosti, jak často a do jaké míry musejí děti plnit. Nejdříve přišly na řadu ty, které se týkají bezprostředně dětí a vztahují se k jejich věcem. Úklid hraček byla první činnost zmiňovaná i při otázkách týkajících se pravidel. Děti ze stabilních rodin mají tuto povinnost zautomatizovanou ve svém povědomí. Výpovědi to jen potvrzovaly. Hračky jsou věci, které musejí uklízet samy nebo se sourozenci, rodiče pomáhají jen při velkém úklidu, popřípadě, když někam celá rodina spěchá. V nestabilní rodině bez větších pravidel dítě nemá tuto povinnost příliš vlastní. Hračky uklízejí prarodiče, rodiče a dítě pouze pomáhá. Často se v rodinách s více vychovávajícími (rodiče + prarodiče) objevuje „rozmazlující“ výchova. Tyto děti nepovažují nic za vlastní povinnosti, přiřazují je k dospělým a vnímají je jako něco, na co jsou ještě malé. Dítě nezvládá samostatně plnit a osvojit si alespoň pár základních úkonů, které jsou vzhledem k jeho věku úměrné, a dá se říci očekávané.

K povinnostem patří i pomoc rodičům. Všichni dotazovaní uvedli alespoň dvě činnosti, se kterými pomáhají pravidelně. Při výpovědích někteří dotazovaní působili hrdě a bylo poznat, že jim zvládnání dané činnosti přináší radost a uspokojuje sebevědomí. Vedle úklidu hraček se objevovaly povinnosti typu: **úklid nádobí z myčky, utírání nádobí, pomoc v kuchyni při vaření, nakupování a třídění nákupu, hlídání sourozence a hraní si s ním**. Zde opět zmíním děti vyrůstající rozmazlováním. Jejich uvedené povinnosti se v některých případech nevztahovaly k pracovním či manuálním úkonům. Objevily se i odpovědi, kde dítě uvedlo, že jeho povinností je hrát si, aby rodiče měli radost.

Další otázka byla zaměřena na povinnosti, které jsou vlastní jen dítěti, a nikdo jiný je za něj neudělá. Zde se opakovaly odpovědi o úklidu hraček, ale objevily se i nové například péče o domácí zvíře, kterého dítě vlastní.

Starost o osobní věci, jako o oblečení, je zavedena ve všech typech rodin. Ovšem povinnost slání postele se opět liší. V rodinách s pravidly rodiče vyžadují stlání postele jako ranní rituál, který se může porušit ve výjimečných případech nebo někdy

o víkendu. V opačném typu rodiny děti stlaní nemají v povědomí a nemusejí stlát vůbec, v jiném případě za ně stelou rodiče či prarodiče.

Jako odpověď na úvodní výzkumnou otázku: „*Jaký druh výchovy je v současnosti rodiči nejvíce upřednostňován?*“, musím uvést dva druhy výchovných stylů. Jsou jimi „**autoritativní výchovný styl**“, který je stále rodiči hojně využíván a „**liberální styl**“, který je na tom podobně. Jedná se o dva protipóly, mezi kterými si vychovávající volí svoji cestu. První z nich představuje přísnost, striktnost a apeluje na pravidlech, druhý naopak zastává volnost, neorganizovanost a nevyžaduje přísné dodržování pravidel. Jak je popsáno v internetovém článku Ministerstva školství s názvem „*Výchovný přístup Respektovat a být respektován*“, jedná se o mocenský přístup a volný přístup.

Právě přístup nazývaný stejně jako název článku „*Respektovat a být respektován*“ známý také jako „*demokratický*“ styl, je v současné době ideálem, avšak v rodinách nejméně zastoupeným.

Zde je nutno zmínit klady i zápory vycházející z jednotlivých stylů. Nelze totiž říci o některém, že je úplně špatný nebo naprosto vynikající. Každý z nich přináší svá pozitiva i negativa.

Stodůlková a Zapletalová (2011) vidí pozitiva autoritativního stylu hlavně ve snadné orientaci v celkovém režimu dítěte, pravidlech, která dodržuje, i hodnotách, které přijímá. Negativa se pak objevují v oblasti vyjádření vlastní iniciativy dítěte, v závislosti na rodičovském rozhodnutí nebo naopak v opozici a vzdoru vůči autoritě.

V liberálním stylu vnímají autorky klady především ve velké možnosti prosazení názoru dítěte. Dále v realizaci vlastních rozhodnutí a učení se tak přímou zkušeností či způsobem „*pokus a omyl*“, kdežto v autoritativním stylu je dítěti tato zkušenost odepřena nastavením jasných pokynů. Zápory vidí v oblasti sebeovládání dítěte, které nezná hranice chování, ve vytrvalosti a důslednosti na požadavky ze strany rodičů vůči dítěti.

Demokratický styl výchovy se jeví jako střední cesta mezi dvěma předchozími. Autorky Stodůlková a Zapletalová (2011) v něm vyzdvihují postavení rodičů, kteří se snaží být dětem rovnocennými partnery. Umějí povzbudit, motivovat a sami jsou

příkladem. Pracují s individualitou každého dítěte a tvoří si mezi sebou pravidla, která vyhovují oběma stranám a jsou výsledkem společného vytvoření. Negativum, se kterým se tento styl potýká je časová náročnost. Tvorba empatického a harmonického vztahu a sladění se na stejnou vlnu rodiče a dítěte není samozřejmostí ihned. Demokratický styl vyžaduje více práce a vytrvalosti.

4 DISKUZE

V této části práce budou porovnány odpovědi dětí z mateřské školy a odpovědi dětí ze základní školy. Pro utvoření alespoň obecné představy z pohledu výzkumníka byly nahrány další tři rozhovory s dětmi ve věku od deseti do dvanácti let.

Rozhovory měly stejný průběh i náplň. Některé otázky byly pouze upraveny vyššímu věku, ale podstata zůstala nezměněna. Odpovědi byly rozvinutější a bohatší z hlediska vyjádření, v poměru získaných informací se jevily jako vyrovnané.

Tito dotazovaní se celkově nad otázkami zamýšleli hlouběji a nebyli tolik zaměřeni na materiální stránku, jako dotazovaní z mateřské školy. Například hned u první otázky týkající se domova, neodpovídali pouze hmotné věci, jichž si na domově váží, ale uváděli důležitost ostatních členů rodiny, sousedů a možnost vždy se domů vrátit.

Při zamýšlení se nad vztahem s rodiči zmiňovali povahové vlastnosti, kterých si na rodičích váží, na rozdíl od mladších respondentů, kteří si všímali pouze viditelných věcí, například oblečení a doplňků. Nejčastějšími myšlenkami na otázky: „*Podle čeho poznáš, že tě mají rodiče rádi?*“, „*Co máš rád/a na mamince/tatínkovi a co se ti na nich naopak nelíbí?*“ bylo ocenění nápomocnosti rodičů při plnění úkolů do školy, jejich důvěra a otevřenost v případě potřeby svěřit se a manuální schopnosti jako například spravování či vaření.

I v tomto věku je pro děti nesmírně důležitý fyzický kontakt a jak samy odpověděly, pořád si chodí pro pomazlení a i rodiče jsou tomu zcela otevření. Přístup rodičů z hlediska přísnosti byl i zde vyhodnocen vyrovnaně. V tomto věku si děti vybírají hodně své zájmy a koníčky, které je baví. Stejně tomu je i v domácnosti, kde se přiklánějí k pozornosti a přítomnosti buď jednoho, nebo druhého rodiče podle toho, kdo má k jeho zájmu blíže. Z výpovědí plyne, že například chlapec zájímající se o techniku a fotbal, uvedl otce jako osobu, se kterou tráví čas a pomáhá mu třeba se spravováním. Dalším příkladem je dívka toužící se naučit vařit podle maminky, a proto je zaměřena více právě na ni a čas věnuje spolupráci s matkou.

Z hlediska pravidel je to obdobné jako u mladší věkové kategorie. Pořád platí původně zavedená pravidla typu – stlaní, úklid, vynášení koše, atd... S rostoucím věkem

a postupným nástupem puberty však přibývají i pravidla morálního charakteru. Například slušná komunikace bez sprostých slov, včasné příchody domů, jednání na veřejnosti.

Mění se i druhy trestů a odměn. To, co platilo na předškolní dítě a bylo pro něj trestem, teď ztrácí svůj účinek a je třeba to změnit. Zde byly uváděny tresty „**domácího vězení**“, zákaz telefonu, zákaz počítače nebo televize a naopak ubývá trestu fyzického, který je pouze krajní možností ve výjimečném případě. Odměny mají podobu pochvaly, občas sladké odměny a za velké úspěchy (vysvědčení, sportovní úspěch) jsou děti odměňovány například nějakým zážitkem v podobě návštěvy restaurace, výletu i koupí vytoužené věci.

Povinnosti postupně přibývají. S růstem věku roste i míra odpovědnosti, kterou rodiče dětem udávají. Dítě se podílí na chodu domácnosti bez neustálého vedení rodičem, má stanovené úkoly, které plní samostatně dle svého uvážení. Patří sem například starost o nádobí v myčce, vynášení odpadků, venčení psa, apod. V rodinách vychovávajících rozmazlující výchovou povinnosti chybí, dítě je nemá zvnitřněné od útlého dětství, rodiče mu stále posluhují, dítě si buduje moc a posiluje schopnost manipulace s rodičem.

Mladším odpovídajícím i přes určité výhrady, nevadilo sdílet pokoj s dalším sourozencem. Starší dotazovaní vyjádřili touhu i potřebu vlastního soukromí mnohem více.

Rituály se také mění. Děti si pod rituály představili hlavně pravidelné výlety – návštěva celé rodiny na hokejových zápasech otce, výlety za účelem hledání „kešek“, nedělní oběd, apod. Otázka týkající se četby pohádek vyvolala vzpomínky na oblíbené knihy a příběhy.

Ve výsledcích výzkumného šetření se objevují postřehy i fakta reagující na výzkumné otázky položené v úvodu praktické části. Zde se k nim ještě jednou vrátím a shrnu jednotlivá zjištění. První výzkumná otázka se vztahovala k rituálům probíhajícím v rodinách. Jak již bylo řečeno, počet i druhy rituálů se liší v souvislosti s druhem rodiny. Obecně lze však shrnout nejčastěji objevované rituály v domácnostech na tyto: *četba pohádky, výlety, nedělní společný oběd, společenské hry, aj.*

Dalším zkoumaným bodem byly povinnosti dětí vyrůstajících v „rozmazlující“ výchově. Povinnosti v těchto případech zůstávají na rodičích, kteří je však po dětech nevyžadují. Dítě má povinnost si hrát a nemusí plnit ani to, co jiné děti ve stejném věku samostatně zvládají a mají činnost zautomatizovanou jako svůj úkol. Takto rozmazlené dítě se pak stává diktátorem a má na vychovávající čím dál větší požadavky, co se týče péče i materiálních věcí.

Třetí výzkumná otázka se vztahovala ke vztahům a důležitosti členů neúplné rodiny. Ze zjištění vyplývá, že děti v neúplné rodině si vedle matky hledají ještě další osobu či osoby, ke kterým silně inklinují z důvodu nahrazení si chybějícího rodiče. Často se těmito osobami stávají prarodiče nebo sourozenci.

Výchova i typ rodiny, ze které dítě pochází, se promítá i do chování v mateřské škole. Dle výsledků výzkumného šetření děti z neúplných rodin vnímají mateřskou školu jako místo, kde mohou trávit čas se svými kamarády i paní učitelkou, která je pro ně oporou a něco je naučí. Děti rozmazlující výchovy se na mateřskou školu dívají z pohledu materiálního. Toto prostředí je pro ně zajímavé svými hračkami a vybavením, které je odlišné od toho, co mají doma. Děti se zavedenými rituály a pravidelným režimem dne zvládají organizaci v mateřských školách lépe, než děti bez pravidelnosti činností.

Závěr, který plyne z této kapitoly, je jednoznačný. Výchova dětí je velmi proměnlivá a individuální záležitost, na které se podílí spousta faktorů. Jedním z nich je i věk dětí, jemuž se výchova musí uzpůsobovat. Každý vychovávaný je jiný, jinak vnímá působení rodičů jedno dítě, jinak jeho sourozenec i přesto, že k nim rodiče přistupují stejnými principy. Důležitá je stabilita rodiny a způsob realizace výchovného stylu, protože nelze jednoznačně říci, který z nich je nejlepší. Každý má své klady i zápory, jak je uvedeno ve výsledcích výzkumného šetření, a každý rodič se svým přesvědčením přiklání k jinému stylu.

ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo vytvořit náhled do problematiky výchovy a výchovných stylů z různých pohledů některých odborníků a jejich teorií. Tento cíl je naplněn v úvodní, teoretické části práce.

Druhým bodem stanoveným pro zpracování práce bylo zpracování praktického pohledu na danou problematiku. Ten byl vytvořen na základě odpovědí vybraných předškolních dětí. Data pro zpracování byla získána formou nahrávaných polostrukturovaných rozhovorů s dětmi předškolního věku. Ukázky některých z rozhovorů jsou dostupné v přílohách. Informace jsou následně vyhodnoceny v praktické části práce.

Z celého výzkumu vyplývá, že volba a praktikování daného výchovného stylu je dána vlivem doby, zvyklostmi i osvojenými hodnotami rodičů či vychovávajících. Má výrazný vliv na chování dítěte nejen v dětství, ale i v dospělosti. Základem výchovy je stabilní a hlavně fungující rodina naplňující základní potřeby dítěte.

Dále pak způsob života, forma organizace chodu domácnosti, vzor rodičů, zavedené rituály, povinnosti a vztahy založené na lásce, respektu a bezpodmínečném přijetí, ovlivňují to, jakým směrem se bude styl výchovy ubírat, co v dětech zanechá a jak je připraví na budoucí život.

Po celou dobu tvorby této práce mi byla oporou vybraná literatura. Zde bych nejvíce vyzdvihla publikace od těchto autorů: Zdeněk Matějček – *„Co, kdy a jak ve výchově dětí“*, Kateřina Cajthamlová – *„Abeceda moderního rodiče“*, Václav Mertin – *„Výchovné maličkosti“*.

Na závěr celé práce i tématu výchovných stylů je nutné shrnout další z některých zjištění, která z celého výzkumného šetření vyplývají. Jedním z nich je rozmanitost výchovných podob. Je jen na rodičích, kterou z nich si pro své dítě zvolí. Při výběru výchovného stylu by ale měli rodiče vycházet ze svých instinktů, ze znalosti osobnosti dítěte, ze svého vnitřního hlasu a jak se říká i ze „selského rozumu“. Není třeba mít načteno několikero pouček či knih a striktně je dodržovat přesto, že na jejich dítě vůbec nepasují. Přirozený cit a láska k dítěti s přihlédnutím k hodnotám a mravům společnosti je nenahraditelným činitelem výchovného procesu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

BERTINI, Kristine. *Sendvičová rodina: souběžná péče o malé děti a seniory*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0478-7.

BRUCEOVÁ, Tina. *Předškolní výchova – deset principů moderní pedagogiky a jejich aplikace v praxi*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-068-5.

CAJTHAMLOVÁ, Kateřina. *Abeceda moderního rodiče*. Praha: Vyšehrad, spol. s. r. o., 2017. ISBN 978-80-7429-913-1.

ČAPEK, Jan a Markéta ČAPKOVÁ. *Pozitivní výchova sourozenců v rodině*. Praha: Portál, 2010. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-779-4.

ČAPEK, Emanuel. *Jana Amose Komenského výchovný odkaz*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1957. Publikace č. 74-3-05.

GORDON, Thomas. *Výchova bez poražených – řešení konfliktů mezi rodiči a dětmi*. Praha: Malvern, 2012. ISBN 978-80-87580-06-6.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.

HAUSER, Uli. *Rodiče potřebují hranice*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0064-2

HORKÁ, Hana. *Výchova pro 21. století*. 1. vyd. Brno: Paido, 1998. Kapitola 1, Koncepce globální výchovy – základní souvislosti vzniku, s. 16. ISBN 80-85931-54-0.

JŮVA, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-062-X

KAUFMANNOVÁ – HUBEROVÁ, Gertrud. *Děti potřebují rituály*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-203-3.

KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana a Branislav PUPALA, ed. *Předškolní a primární pedagogika*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-585-7.

KOPŘIVA, Pavel. *Respektovat a být respektován*. 3. vyd. Kroměříž: Spirála, 2008. ISBN 978-80-904030-0-0.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-085-5.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Třetí, upravené vydání (ve Vyšehradu první). Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-797-7.

MERTIN, Václav. *Výchovné maličkosti – průvodce výchovou dítěte do 12 let*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-857-9.

NOVÁK, Tomáš. *Mnohem menší dareba, než jste čekali*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5069-9.

PEKAŘOVÁ, Lidmila. *Jak žít a nezbláznit se*. Olomouc: Poznání, 2006. ISBN 80-86606-49-X.

PREKOPOVÁ, Jiřina. *I rodiče by měli dělat chyby*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-766-4.

PRŮCHA, Jan a Soňa KOŤÁTKOVÁ. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0495-4.

RASER, Jamie. *Jak vychovávat děti, se kterými se dá žít*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-459-1.

ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0343-8.

STODŮLKOVÁ, Eva a Eliška ZAPLETALOVÁ. *Pedagogika pro střední školy*. 1. vyd. Beroun: Machart, 2011. Kapitola 1, Pedagogika a výchova, s. 15. ISBN 978-80-87517-22-2.

STROUHAL, Martin. *Teorie výchovy k vybraným problémům a perspektivám jedné pedagogické disciplíny*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4212-0.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁŇA, Josef. et. al. *Dějiny pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. ISBN 16- 080-63.

Zahraniční zdroje:

Family structure and style. *Euromed Info — Gesundheit und Vorsorge im Überblick* [online]. Dostupné z: <https://www.euromedinfo.eu/family-structure-and-style.html>

Internetové zdroje:

Http://www.maspodchlumi.cz/data/Files/pages/respektovani_151127237537.386.pdf [online]. [cit. 2019-03-06].

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Rozhovor s dítětem z úplné stabilní rodiny

Příloha č. 2 - Rozhovor s dítětem z neúplné nestabilní rodiny

Příloha č. 3 – Rozhovor s dítětem z neúplné rodiny žijící spolu s prarodiči

CD – Bakalářská práce ve formátu PDF

Příloha č. 1 – Rozhovor s dítětem z úplně stabilní rodiny

DATUM NAHRÁVÁNÍ: 8. 2. 2019

ÚVOD:

„Ahoj Dominiko (jméno změněno z důvodu zachování anonymity), já jsem Eliška Bastlová a píšeš bakalářskou práci na Jihočeské univerzitě. Budu teď s tebou nahrávat rozhovor, ty mi budeš hezky odpovídat na otázky. Nemusíš se ničeho bát, budeš mi odpovídat tak, jak to ty sama víš, tak jak to znáš, tak jak to u vás doma chodí.“

OBECNÉ ÚDAJE:

Kolik ti je let? – Pět.

Bydlíš ve městě nebo na vesnici? – Na vesnici.

Kolik máš sourozenců? – Jednoho.

Máš sestru nebo bratra? – Sestru.

VZTAHY A CHOVÁNÍ:

Podle čeho poznáš, že tě mají maminka s tatínkem rádi? Jak se chovají?

Hezky.

A jak hezky, co dělají hezkého pro tebe, když tě mají rádi?

Že doma mamka vytírá a taťka seká dříví v lese, abychom měli doma zatopeno.

Takže se starají o domov. Mamka o domeček a taťka o dříví. A jak to ještě poznáš, jak se chovají k tobě?

....

Jsou na tebe hodní? Dávají ti třeba pusy?

„Souhlas.“ Vždycky, když jdu do školky, tak mi vždycky mamka dá „ťuk a plác“ a taky pusinku.

Kdo si s tebou více hraje, kdo má více času na hraní? Mamka nebo taťka?

.....

Kdo má více času si s tebou hrát? Nebo je to stejně?

Asi jo.

Jaké společné hry máš nejradši mamkou a s taťkou? Hrajete doma nějaké hry?

To, válku nebo prší.

A co ještě spolu rádi děláte, nemusí to být jenom hry? Třeba něco spolu rádi vytváříte nebo kreslíte?

....

Tvoříte třeba s mamkou něco, nějaké výrobky?

„Souhlas.“

No vidíš a s tatškou taky?

„Souhlas.“

Chodíš se k mamce nebo tatškovi pomazlit, přitulit, sednout si na klín?

Jo. A když je „Hola, hola, škola volá“, tak paní učitelka řekne, ať si maminkám nebo tatínkům sedneme na klín.

A když se jdeš pomazlit doma, tak chodíš jen tak nebo když tě něco trápí a jsi třeba smutná?

....

Jak to je, jdeš se za mamkou třeba jen tak „pošmudlit“ nebo když jsi smutná a potřebuješ, aby tě pohladila?

Jen tak.

Jen tak, když máš radost, vid’,

Hm...nebo když se jí jdu na něco zeptat. Mamka vždycky říká, když jdu ze školky....já jí furt mazlím, když jdeme ze školky, tak mamka říká, že se pomazlíme doma.

Aby mohla třeba řídit, když zrovna jedete autem, vid’?

Hm.

Teď si představ, že jsi v obchodě s mamkou a s tatškou a něco se ti tam moc líbí, nějaká třeba hračka nebo panenka. Ty bys jí moc chtěla koupit, ale mamka s tatškou nechtějí. Už se ti to někdy stalo, že jsi chtěla něco koupit, ale mamka s tatškou řekli, že ne, že je to moc drahé?

„Souhlas.“

A jak si se pak zachovala? Byla jsi uražená a chtěla jsi to koupit hned nebo jsi počkala, až ti to třeba přinese Ježíšek nebo budeš mít narozeniny?

Počkala.

Počkala, dobře. Pamatuješ si, co to bylo za věc, kterou sis moc přála?

Takové lízátko, které bylo rovné ...nebo takové... takovéhle do trojúhelníku.

Takové veliké?

Kdo je u vás doma přísnější mamka nebo tatka?

Tatka.

Tatka a proč? Co dělá, že je přísnější?

....

Nevíš, dobře. Je to ale tatka.

Když tě něco bolí, jdeš to říct mamce nebo tatkoví? Když třeba spadneš a natlučeš si koleno nebo tě bolí břicho?

Mamce.

A pomůže ti to, když jí to řekneš, uleví se ti? Mamka ti určitě nějak pomůže.

Nebo mi dá prášek nebo mi řekne, ať jdu třeba na záchod nebo se jdu napít.

Ty jsi říkala, že máš sestru, je starší nebo mladší?

Starší.

A jak spolu vycházíte? Hrajete si hezky nebo se umíte i pohádat?

I trochu pohádat.

Máte spolu pokojíček nebo máte každá sama?

Každá sama.

Co máš ráda na sestře, co se ti na ní líbí?

Že si se mnou někdy hezky hraje.

Ještě něco se ti na ní líbí? Třeba něco hezkého umí?

Že kreslí hezky.

A co se ti na ní nelíbí, čím tě umí naštvat nebo nazlobit? Vzpomeň si, říkala jsi, že se umíte i trochu pohádat, čím tě umí sestra nazlobit, co se ti na ní nelíbí?

Že někdy, když se jí hezky zeptám nebo to...tak mě nechce někdy pustit trochu do pokojíčku.

Co máš nejradši na mamince?

Že hezky voní.

Ještě něcos ti na ní líbí?

Že mě má ráda.

Že tě má ráda, to je strašně důležité. A je něco, co se ti na ní nelíbí?

Ne.

Ne? Všechno se ti líbí? Co se ti líbí na tatkoví?

Že mě má taky rád.

A je něco, co se ti na něm nelíbí, čím tě tatka dokáže nazlobit?

Že na nás řve.

Umí tedy i zakřičet, ty jsi říkala, že je přísný.

Ale i mamka někdy.

PRAVIDLA A ŘÁD:

Máte s mamkou a tatškou doma nějaká pravidla, která musíš dodržovat?

Nesmíme běhat ze schodů.

Ještě něco, nějaké pravidlo si nevzpomeneš?

Ne.

A co se stane, když nějaké pravidlo porušíš, když třeba uděláš něco, co ti mamka zakáže?

Tak na mě zakřičí nebo mi dá na prdel.

Takže dostaneš trest. Kdo musí doma více poslouchat ty nebo sestra nebo je to stejně?

Stejně.

Takže jsou rodiče na vás obě stejně přísní.

Můžeš si nosit do pokojíčku jídlo nebo k televizi.

Ne, ale k televizi jenom to, které nedrobí nebo jenom na tácku.

A do pokojíčku ne?

Do pokojíčku jenom, když tam jsou návštěvy, když tam je třeba Mariánka nebo Klárka, tak nám tam mamka nosí pití a taky ovocnou svačinku. A k tomu i ubrousky.

Aha, byste si tam nic nezamazali.

A dává nám to vždycky na podlahu, abychom nezamazali koberec.

Jíte třeba někdy společně všichni, mamka, tatka, sestra i ty? Třeba v neděli nebo u večeře.

U snídaně.

U snídaně jíte všichni společně?

Jo.

Už jsi někdy dostala nějaký trest od mamky nebo od tatky? Že jsi třeba měla zákaz se dívat na televizi nebo zákaz jít ven?

Ne.

Ne? Nikdy jsi nedostala takovýto trest? A sestra starší měla někdy zákaz?

Třeba když na mě byla zlá, tak měla zákaz na telefon a když udělala něco dalšího špatně, tak měla zákaz domácí jít ven.

Domácí vězení? A ty jsi ještě nikdy nic takového neměla, takový trest?

Ne.

Tak jsi šikovná. A dostáváš odměnu za pomoc doma.

No někdy penízky jsme s Nelčou dostaly.

A za co jste třeba dostaly peníze?

Že jsme mamce pomáhaly uklízet celý domeček.

Teda, za velký úklid. Dostáváš i nějakou menší odměnu, třeba nějaký bonbón nebo sladkost?

Ne.

Chodíš každý den spát ve stejnou dobu? Jdeš každý den spát stejně nebo tě mamka nechá být vzhůru, do kdy chceš, až se ty rozhodneš jít spát?

Někdy jdeme dřív a někdy později.

To asi podle toho, jestli je víkend nebo jestli musíš vstávat do školky, vid'?

„Souhlas.“

RITUÁLY A PROSTŘEDÍ:

Čte ti mamka nebo taťka před spaním pohádku?

Když jdeme dlouho spát, tak ne, ale když jdeme brzy, tak jo. Ale včera mi mamka nečetla, ani taťka.

Takže podle toho, jak to vyjde. Máš nějaké oblíbené pohádky?

Mickeyho klubík a Sofii první.

Kdo si tě bere při práci na pomoc mamka nebo taťka?

Mamka i taťka.

Oba dva. A s čím jim pomáháš?

Třeba taťkovi rovnat někdy dřevo a mamce někdy uklízet domeček.

Jezdíte s rodiči na výlet?

Ano.

A jaký je tvůj oblíbený výlet, na který si vzpomeneš?

Že jsme jednou jeli do toho ...jak tam jsou ty prolézačky.

Do nějakého zábavního parku? ...Do Robinsona?

Jo, do Robinsona.

Dobře. Za co tě mamka nebo tatka chválí?

Že to...že jim někdy pomůžu a že si taky někdy něco vyřídíme. Nebo jsme jednou tatkově vezli a donesli to...mastičku.

Takže když splníte nějaký úkol nebo když vás mamka někam pošle.

Jaké to je u vás doma, líbí se ti tam?

Ano.

Je to tam pro tebe útulné, máš se tam hezky, co se ti doma líbí?

Že mám hezký pokojík.

Chtěla bys ve vašem domečku nebo na zahradě něco změnit? Třeba koupit něco nového nebo něco starého dát pryč?

Ne.

Ne? Všechno se ti tam líbí?

A my vymalujeme nový obývací a taky už máme popraskaný gauč, tak koupíme nový, ale myslím, že to bude zadarmo, ten gauč.

Tak to se moc těšíš, až ho vyzkoušíš, vid'?

Chodíš ráda do školky?

Jo.

A proč?

Protože si tu s Klárkou a Mariánkou můžeme hrát.

Ještě něco se ti ve školce líbí?

Že si sem můžeme nosit plyšáky.

POVINNOSTI:

Kdo u vás doma uklízí hračky?

Já i Nelča. A někdy, když někam chvátáme, tak nám pomáhá mamka.

S čím vším musíš doma pomáhat, ty jsi říkala, že tatkově pomáháš nosit dřevo, mamce uklízet, tak ještě s něčím pomůžeš?

Třeba Nelča pomáhá vynášet koš.

A ty? Máš ještě nějakou práci?

Mamka mi někdy dává za úkol, že mám vyndat z myčky příbory. Ona uklízí nádobí a já uklízím příbory.

Takže hezky spolupracujete. Máš nějaké povinnosti, které musíš plnit jenom ty a nikdo jiný? Třeba starat se o nějaké zvířátko?

Ne. Nelča má jenom jednu rybičku, protože jedna černá jí vyskočila a ostatní jí umřely. Ona prvně měla dvě, ale ta jedna umřela a to...ta druhá taky vypadala, že umře, ale neumřela, furt jí máme.

Takže starší sestra má takovou povinnost svoji. A ty ještě ne?

A taky, že tam měla málo vody.

Ty třeba, až budeš starší, tak ti taky rodiče pořídí zvířátko.

A já až budu starší, tak budeme mít zlatého retrívra.

Aha, takže budeš chodit venčit pejska. To ti přibudou další povinnosti.

Ale Nelča se mnou, protože s Kiki jsme jednou šly na „křížek“ a on nám utekl Beník, jsme ho chtěly pustit, tak nám utekl ke křížku, ale naštěstí si tam sedl a kadil. Takže jsme s Nelčou a s Kiki a já jsme ho chytily. A jednou jsme mu chtěly připnout to vodítko, tak Kiki ho zkusela i já jsem ho zkoušela držet, ale on mi utíkal. Já jsem, teda Kiki ho držela a já jsem to tam připla. Pak jsme to...pak jsme přišly a dělaly jsme, že se nic nestalo.

Tak to máš takový zážitek. Co uděláš s oblečením, když si ho večer svlékneš? Necháš ho na zemi a mamka ho uklidí neb si ho musíš sama roztřídit?

Sama.

Sama? A kam ho dáš?

Do prádla nebo si to dám nazítřek.

Co uděláš se špinavým talířkem a hrníčkem, když

Dám ho dřezu nebo do myčky.

Musíš si stlát postýlku?

Někdy ano. Když třeba chvátáme do školky, tak ne. Ale musím si vyvětrat a zhasnout lampičku.

A mamka chce, abyste měli ustlané postýlky, nebo ty sama jí chceš mít ustlanou pěkně?

Mamka třeba někdy, když chvátáme do školy, tak nám to neříká, ať si jí usteleme.

Tak vám to promine, ale jinak chce, abyste si jí staly?

Jo.

Tak jo, my už jsme zodpověděly všechny otázky, co tady mám nachytané, chceš se ty mě na něco zeptat, nebo mi něco říct, o čem jsme si tady povídaly?

Ne.

Už je to všechno? Dobře, tak já ti moc děkuji, ta to že jsi mi odpověděla na všechny otázky a ode mě je to už vše.

Příloha č. 2 – Rozhovor s dítětem z neúplné nestabilní rodiny

DATUM NAHRÁVÁNÍ: 4. 2. 2019

ÚVOD:

„Ahoj Filipe (jméno změněno z důvodu zachování anonymity), já jsem Eliška Bastlová a píšu bakalářskou práci na Jihočeské univerzitě a budu s tebou teď nahrávat rozhovor. Budu se tě ptát na otázky, ty mi budeš pěkně odpovídat, tak jak si to myslíš, tak jak to víš a kdyby ses mě chtěl na něco zeptat, tak se klidně zeptej, já ti odpovím.“

OBECNÉ ÚDAJE:

Kolik ti je let? – Šest.

Bydlíš ve městě nebo na vesnici? – Na vesnici.

Kolik máš sourozenců? – Čtyři.

VZTAHY A CHOVÁNÍ:

Podle čeho poznáš, že tě má maminka ráda? Jak se mamka chová?

Hezky.

Jak je to hezky?

Že mě obejmě.

Ještě nějak, jak to poznáš, podle čeho?

Ne.

Tak. Hraje si s tebou mamka někdy?

Někdy ne.

Někdy ne?

Ale občas jo.

Občas jo, dobře. Jaké hry máš nejradši s mamkou?

Monopoly.

Ještě nějakou? Nebo nemusí to být jenom hry, můžou to být nějaké věci, co spolu rádi děláte.

Ne.

Chodíš se k mamce pomazlit nebo si sednout na klín?

„Kývání“

Proč k ní chodíš? Jen tak nebo když se něco stane? ”

Jen tak.

Jak se zachováš, když se ti něco hodně líbí v obchodě, chtěl bys to koupit, ale mamka nechce. Budeš jí přemlouvat nebo počkáš, až na to bude mít víc penízků nebo až ti to bude chtít koupit?

Počkám.

Nebudeš naštvaný na mamku, že ti to nechce koupit?

Ne.

Je mamka přísná na tebe?

Někdy jo.

Jak to poznáš, že je přísná?

Nevím.

Když tě něco bolí, jdeš to mamce říct?

Jo.

Jo? Aby tě utěšila? A pomůže ti to, když to řekneš mamce?

„Souhlas“

A jak vycházíš s bráchou a druhým bráchou? Hrajete si spíš nebo se víc hádáte?

Hrajeme.

Máte společný pokojíček?

Ne. My máme to rozdělené. Já s Tomem spíme sami.

Takže ty jsi s Tomášem a druhý brácha je sám?

Ano. A mamka taky a u mamky je i křeslo.

Co máš rád na svém bráchovi? Co se ti na něm líbí?

Že si se mnou hraje.

Ještě něco? Třeba něco umí, co ty ne, nelíbí se ti něco na něm? Nebo má něco pěkného, co se ti na něm líbí.

Ne.

A co se ti na něm nelíbí?

Nevím.

Umí být třeba někdy zlý?

Jo.

Tak co se ti na něm nelíbí, když dělá?

Nevím.

Co máš nejradši na mamince?

Že voní.

Že hezky voní, aha. Ještě něco, co se ti na ní líbí? Co máš rád na mamce?

Že má bundu s kožíškem.

A co se ti na ní nelíbí?

Nic.

Všechno se ti líbí?

„Souhlas“

PRAVIDLA A ŘÁD:

Tak, teď ti budu dávat další otázky.

Máte s mamkou a s bratry doma nějaká pravidla, která musíš dodržovat, která se nesmí porušit?

Ne.

Ne? Žádná? Nic nemusíš dodržovat? Třeba že si musíš uklízet hračky?

Ne.

A co se stane, když bys udělal něco, co máš od mamky zakázané?

Nevím.

Nevíš, co by se stalo? Zlobila by se?

Jo.

Kdo musí doma víc poslouchat ty nebo brácha? Nebo je to stejně?

Stejně.

Stejně musíte poslouchat? Není to tak, že brácha může poslouchat míň a ty víc?

Ne.

Je to stejně, dobře.

Můžeš si nosit jídlo k televizi nebo musíš jíst hezky u stolu?

K televizi.

Dostal jsi někdy už od mamky nějaký trest? Že ti třeba něco zakázala, když jsi zlobil?

Třeba jsi nemohl jít na počítač?

Ne. Ne. ...Ne.

Nedává ti mamka trest?

Ne.

A když třeba mamce pomůžeš nebo něco důležitého splníš, dostaneš za to odměnu?

Jakou?

Ano. Že mi něco koupí v obchodě.

A jakou máš nejradši odměnu? Co by ti měla mamka koupit, aby to byla pro tebe hezká odměna?

Čokoládu.

Chodíš psát každý den ve stejnou dobu? Třeba každý den v osm hodin nebo tě mamka nechá, do kdy chceš vzhůru?

Do kdy chci.

RITUÁLY A PROSTŘEDÍ:

Čtete s mamkou před spaním pohádku?

Ne. Já se koukám na televizi.

Bere si tě mamka na pomoc při práci?

Jo.

A co spolu děláte? S čím jí pomáháš?

Umývám nádobí.

Ještě něco děláte společně za práci?

Ne.

Jezdíte s mamkou a bratry někdy na výlet?

Jo.

A kam jezdíte? Pamatuješ si nějaký výlet?

Zoo Jihlava.

Do zoologické zahrady, dobře. Za co tě mamka chválí?

Za to, že jí pomůžu.

Ještě za něco tě někdy pochválí?

Když si uklidím hračky.

A jaké to je u vás doma? Je to tam útulné? Co tam rád děláš doma?

Hraju si.

A jak se tam cítíš?

Dobře.

Dobře? Je to tam dobře doma nebo bys byl raději někde jinde?

Tady.

Tady ve školce?

Ne. V našem baráku.

Ve vašem bytě, dobře. Chtěl bys doma něco změnit? Třeba v obýváku nebo v koupelně či někde? Udělat tam něco nového?

Jo, aby byla chodba na to... na nádobí, jakoby do kuchyně.

Aby byla chodba do kuchyně?

Jo.

Chodíš rád do školky?

Jo.

A proč?

Protože si tady hrajeme.

A ještě kvůli něčemu?

Protože se něco naučím nového.

To máš pravdu, naučíš se spoustu věcí a máš tady koho?

Paní učitelky.

A chodíš do školky rád třeba kvůli kamarádům?

„Souhlas“

POVINNOSTI:

Tak, teď se tě budu ptát, jaké máš doma povinnosti.

Kdo u vás doma uklízí hračky?

Já.

Ještě někdo?

Ne.

Takže to je tvoje starost, tvůj úkol, že doma uklízíš hračky?

„Souhlas“

Už jsem se tě ptala, jestli doma pomáháš mamce, tak s čím vším doma musíš pomáhat? Buď mamce, nebo klidně i bratrům starším? Co je tvůj úkol, který musíš plnit?

Jít do obchodu s Tomem v sobotu.

Ještě nějakou práci máte, kterou musíte dělat?

Ne.

Říkal jsi to nádobí,

...nic...

Tak, máš nějaké povinnosti, o které se musíš starat jen ty, protože nikdo jiný by je neudělal? Je to jenom tvoje práce?

Mám.

A jakou povinnost máš?

Uklidit si hračky.

Máš doma nějaké zvířátko, o které se musíš sám starat?

O želvu.

Aha, máš želvičku, takže to je tvoje velká starost.

Ale někdy kouše.

A kdyby ses o ni nepostaral ty, kdo by to jiný za tebe udělal?

Tomáš nebo Miloš.

Pomohli by ti bráchové?

Jo, protože oni si už na to zvykli.

Ale jinak je to tvoje práce tedy?

„Souhlas“

Co uděláš doma s oblečením, když si ho večer svlékneš? Kam ho dáš? Necháš ho ležet na zemi a počkáš, až ho mamka uklidí nebo si ho uklidíš sám?

Uklidím si ho sám.

Co uděláš se špinavým hrnečkem, když třeba vypiješ kakao nebo čaj? Necháš ho ležet na stole a počkáš, až ho mamka uklidí nebo si ho půjdeš uklidit sám?

Já sám.

Děláš to tak se všemi věcmi, že si je po sobě uklízíš sám nebo někdy zapomeneš?

Někdy zapomenu.

Musíš si stlát postýlku doma?

Ne.

Nemusíš? Mamce to nevadí, když není ustlaná?

Ne.

Tak to máš dobré, když si jí stlát nemusíš. 😊

To už by byly všechny otázky. Chtěl by ses mě ještě ty na něco zeptat nebo mi něco říct? Třeba jak to máte doma, jak to tam chodí?

Ne.

Už je to všechno? Tak já ti moc děkuji, za to, že jsi mi hezky odpověděl na všechny otázky, já jsem si to tady poznamenala. A máme to hotové.

Příloha č. 3 – Rozhovor s dítětem z neúplné rodiny žijící spolu s prarodiči

DATUM NAHRÁVÁNÍ: 14. 2. 2019

ÚVOD:

„Ahoj, Emile (jméno změněno z důvodu zachování anonymity). Já jsem Eliška Bastlová a píšeš bakalářskou práci na Jihočeské univerzitě. Budu teď s tebou nahrávat rozhovor, bud se tě ptát na různé otázky a ty mi budeš odpovídat. Nemusíš se ničeho bát, bude mi odpovídat tak, jak ty to znáš a jak ty to víš.“

OBEČNÉ ÚDAJE:

Kolik ti je let? – Šest.

Bydlíš ve městě nebo na vesnici? – Na vesnici.

Máš nějaké sourozence? – Ne.

VZTAHY A CHOVÁNÍ:

Podle čeho poznáš, že tě má maminka ráda? Jak se k tobě chová?

Hezky.

A co dělá hezkého?

Že mi pouští na počítači filmy.

Ještě nějak to poznáš? Ještě něco hezkého dělá?

Že mě nechá doma.

Nechá tě doma, to znamená, že nemusíš jít do školky? Že zůstaneš s mamkou doma?

„Souhlas.“

Bydlíte s mamkou sami nebo ještě s vámi někdo bydlí?

Ještě někdo bydlí.

A kdo?

Bábí a děda.

Kdo si s tebou doma nejvíce hraje? Kdo má nejvíce času si s tebou hrát?

Děda.

Jaké společné hry máš nejraději s dědou?

Farmáře.

A ještě něco spolu děláte, co tě baví? Nemusí to být jenom hry, mohou to být i různé věci.

Opravujeme s dědou v garáži.

Takže pomáháš opravovat. Chodíš se k mamce, k babičce nebo dědovi pomazlit, přitulit nebo sednou na klín?

„Souhlas.“

A proč? Jen tak to má nějaký důvod?

Jen tak.

A když si třeba smutný, tak taky? Když jsi třeba smutný, jdeš se pomazlit?

Ne.

Je to pro tebe příjemné, chodíš se rád pomazlit?

„Souhlas.“

Teď si představ, že jsi s mamkou v obchodě, třeba v hračkářství, moc se ti tam líbí nějaká hračka a ty bys jí chtěl moc koupit. Ale mamka nechce, protože ta hračka stojí moc peněz.

Co budeš dělat? Budeš na mamku naštvaný, budeš se vztekat a budeš chtít hračku koupit hned nebo počkáš, až mamka našetří peníze a hračku to koupí třeba k narozeninám?

Počkám.

Už se ti to někdy stalo, že jsi chtěl něco moc koupit, ale mamka nechtěla?

No v obchodě ten „transformátor“ robot.

Kdo je u vás doma nejpřísnější?

Mamka.

Když tě třeba něco bolí, jdeš to mamce říct?

„Souhlas.“

A pomůže ti to, když jí to řekneš? Pomůže ti mamka nějak?

Jo.

Co máš nejraději na mamince, co se ti na ní líbí? Jaká je maminka?

Hodná.

Co máš ještě na ní rád?

Že mi udělá pudink.

A co se ti na ní nelíbí, čím tě dokáže mamka nazlobit?

No, že je občas zlá.

A kdy je nejvíc zlá?

Když mi něco nechce koupit.

Co máš nejradši na babičce a na dědovi?

Že u nich můžu spát.

Ještě něco?

Že děda topí.

A co na nich nemáš rád? Čím tě dokáže bábí s dědou nazlobit?

Když bábí stojím za zadnicí.

To jí vadí, když se za ní pleteš?

Jo.

PRAVIDLA A ŘÁD:

Máte s mamkou, bábí a dědou doma nějaká pravidla, která musíš dodržovat.

Jo, že nesmím jíst v posteli.

Ještě něco?

Ne.

Už si nevzpomeneš? A co se stane, když to porušíš? Když by sis to jídlo do postele tajně vzal a mamka by na to přišla?

V šest večer to končí ta dohoda.

Aha, a kdyby to bylo před šestou hodinou a mamka by na to přišla, co by se stalo?

Tak by mi dala vařečkou na prdel.

Vařečkou jo? Teda, tou to bolí, vid'?

„Souhlas.“

Když jsme u toho jídla, můžeš si nosit jídlo k televizi nebo musíš jíst hezky u stolu?

U stolu.

Máte třeba společnou večeři, kdy večeříte všichni spolu nebo společný oběd?

Společnou večeři.

Dostal jsi už někdy nějaký trest?

„Souhlas.“

A jaký?

Že mám klečct na hrášku.

Ještě nějaký, že ti třeba mamka něco zakáže?

Že si od ní půjčuji telefon.

A to jí vadí?

„Souhlas.“

Takže ti to zakazuje?

Jo, občas.

Dostáváš odměnu, když třeba mamce nebo prarodičům pomůžeš? Když se ti něco povede?

Když pomůžu bábí, tak mi dá bábí zlaťák.

Opravdový nebo čokoládový?

Opravdový.

Takže si dáváš penízky do kasičky, co si našetříš?

„Souhlas.“

Ještě nějakou jinou odměnu, třeba nějakou sladkost dostaneš, když pomáháš nebo když se ti něco velkého povede?

„Souhlas.“

Dostáváš i hračky za odměnu?

Jo.

A za co?

Za to, že jsem hodný.

Chodíš spát každý den ve stejnou dobu nebo tě mamka nechá vzhůru, do kdy chceš ty?

Do kdy chci já.

I když musíš ráno vstávat do školky, tak můžeš jít kdykoliv spát, nemusíš třeba v osm hodin jít do postele každý den stejně?

To nemusím.

RITUÁLY A PROSTŘEDÍ:

Čte ti mamka nebo bábí s dědou před spaním pohádku?

Ne.

Ne? Ani nikdy?

Nikdy.

Kdo si tě bere nejvíc na pomoc při práci, komu nejvíc pomáháš?

Bábí, dědovi, strejdovi.

A s čím jim pomáháš?

Třeba u strejdy na zahradě.

Ještě na něco si vzpomeneš, s čím umíš pomáhat?

Že dám kočkám krmení.

Chtěla by mamka, aby ses něco naučil, nějakou práci?

Ne.

A ty by ses chtěl něco naučit? Třeba podle dědy?

Topení.

Umět topit?

Jo.

Jezdíte s mamkou na výlet?

„Souhlas.“

A jaký výlet máš nejradši?

Zoologickou zahradu a dinopark.

Za co tě mamka a bábí s dědou nejvíc chválí?

Že jim pomůžu.

Ještě za něco dostaneš pochvalu?

Že jim tam vyndám vysavač.

Co se ti u vás doma nejvíce líbí, co tam máš nejradši?

Hračky.

A je to tam pro tebe příjemné doma, líbí se ti tam?

Jo.

Chtěl bys tam něco změnit, třeba si tam pořídit něco nového nebo naopak něco starého dát pryč?

Chtěl bych si tam pořídit mobil.

Mobil? A jinak se ti tam všechno líbí, tak jak to máte?

Jo.

Chodíš rád do školky?

Jo.

A proč?

Protože tam mám kamarády.

Ještě kvůli něčemu?

Ne.

Ne? Jen kvůli kamarádům, dobře.

POVINNOSTI:

Kdo u vás doma uklízí hračky?

Já.

Musíš si je tedy uklízet sám?

„Souhlas.“

S čím vším musíš doma pomáhat, ty už jsi říkal, že musíš pomáhat na zahradě a uklízet, vzpomeneš si ještě na něco?

Ne.

Máš nějaké povinnosti, které musíš doma plnit a o které se musíš starat ty sám?

Stlát si a vynášet koš.

Co uděláš s oblečením, když si ho večer svlékneš? Necháš ho ležet na zemi a musí ho uklidit mamka nebo si ho sám roztřídíš?

Uklidím si ho sám.

A kam?

Do police.

Co uděláš se špinavým nádobím? Necháš ho ležet na stole a bábí s mamkou ho uklidí nebo ho musíš sám odnést?

Já ho nemyju.

A musíš si ho alespoň odnést?

Jo, do dřezu.

A dodržíš to?

Jo.

A ty jsi říkal, že si musíš stlát postýlku. Tu postýlku si steleš, protože ty jí chceš mít ustlanou nebo že to chce po tobě mamka, aby byla ustlaná?

Mamka.

Mamka chce, aby byla ustlaná?

Jo.

Máte doma třeba nějaké zvířátko, o které se musíš starat?

No, jen Daníka.

A to je kdo?

No, pejsek.

A o toho se musíš starat?

Jen mu dávat vodu a jenmu dávat papání.

Tak, to byla moje posední otázky, už jinak máme vše zodpovězené. Chtěl by ses ty mě na něco zeptat nebo mi ještě něco říct o vaší rodině, jak to třeba doma chodí?

Ne.

Ne? Tak já ti moc děkuji za tvé odpovědi a ode mě je to teď už vše.